



Arbetsmiljön inom dagligvaruhandeln under Covid-19

- **En kvalitativ intervjustudie med arbetsledare och skyddsombud**
-

The work environment in the grocery trade during Covid-19

- A qualitative interview study with supervisors and safety representatives
-

Stephanie Cavieres Valencia

Fakultet för hälsa natur och teknikvetenskap

Folkhällovetenskap

Examensarbete FHABE2 ,15 HP

Handledare: Ulla-Britt Eriksson

Examinerande lärare: Petra Lundström

Examinator : Carl-Gustaf Bornehag

2023-06-07

Sammanfattning

Inledning: När Covid-19 pandemin bröt ut var det ett flertal yrken och därmed även dess arbetsmiljö som påverkades på grund av restriktioner för att minska på smittspridningen. För de arbetstagare som ansågs ha ett samhällsviktigt arbete innebar det trots rekommendation om att arbeta hemifrån att de tvingades arbeta på sina respektive arbetsplatser.

Syfte: Syftet var att undersöka arbetsledares samt skyddsombuds perspektiv på arbetstagarnas arbetsmiljö inom dagligvaruhandeln under Covid-19 pandemin i Sverige.

Metod: För att besvara studiens syfte och frågeställningar, har kvalitativ metod använts. Data samlades in genom semistrukturerade intervjuer under början av 2023. Fyra arbetsledare samt tre skyddsombud valdes ut att delta i studien genom ett målinriktat snöbollsurval. Den insamlade data analyserades genom kvalitativ innehållsanalys.

Resultat: Resultatet av den kvalitativa innehållsanalysen resulterade i fem kategorier: Ökad sjukfrekvens på arbetsplatsen, Nya rutiner och arbetssätt, Skydd för att förhindra smitta, Arbetstillfredsställelse, och Påfrestningar. Vidare resulterade de fem kategorierna i ett övergripande tema: Pandemin påverkade arbetsmiljön för arbetstagare inom dagligvaruhandeln.

Slutsats: Arbetsledarna samt skyddsombuden uppgav att det under Covid-19 pandemin förekom nya rutiner samt arbetssätt, samt att det var vanligt förekommande att arbetstagarna skadades under arbetstid. Detta är något som kan ha påverkat den fysiska arbetsmiljön negativt. Arbetsledarna samt skyddsombuden menade att arbetstagarna upplevde negativa emotioner såsom stress, oro och ångest, något som kan ha påverkat den psykiska arbetsmiljön negativt. Arbetsledarna samt skyddsombuden uppgav även att arbetstagarna upplevde att de hade stöd hos varandra samt att samarbetet dem emellan förbättrades och att de upplevde att arbetet var meningsfullt under Covid-19 pandemin, något som kan ha påverkat den sociala arbetsmiljön positivt.

Nyckelord: Arbetsmiljö, Arbetstagare, Dagligvaruhandel, Mataffär, Covid-19 pandemi,

Abstract

Introduction: When the Covid-19 pandemic broke out, several professions and their work environment were affected due to restrictions to reduce the spread of infection. For workers who were considered to have socially important job, this meant that despite recommendation to work from home, they had to go to their jobs daily in order for the business they were in to continue to operate their day to day.

Aim: The aim of this study was to examine supervisors and safety representatives perspectives on the workers job environment in the grocery trade during the Covid-19 pandemic in Sweden

Method: To answer the study's aim and questions, a qualitative method has been used. Data were collected through semi-structured interviews in the beginning of 2023. Four supervisors and three safety representatives were selected to participate in the study. The collected data was further analyzed through qualitative content analysis.

Results: The analysis resulted in five categories.: A lot of illness at work, New routines and ways of working, Protection to prevent infection, Work satisfaction and Stresses. Furthermore, the five categories resulted in an overarching theme: The pandemic affected the working environment for workers in the grocery trade.

Conclusion: The supervisors and safety representatives stated that during the Covid-19 pandemic there were new routines and new ways of working. It was common for workers to be injured during working hours. This is something that may have negatively affected the physical work environment. The supervisors and the safety representatives stated that workers experienced negative emotions such as stress, worry and anxiety, which may have had a negative impact on the psychological work environment. The supervisors and the safety representatives also stated that workers felt that they had support from each other and that the cooperation between them improved and that they felt that the work was meaningful during the Covid-19 pandemic. This is something that may have had a positive effect on the social work environment.

Keywords: Work environment, Employees, Grocery trade, Grocery store, Covid-19 pandemic

Förord

Jag vill i första hand tacka alla de arbetsgivare som hjälp till med att komma i kontakt med arbetsledare samt skyddsombud inom dagligvaruhandeln. Jag vill rikta ett stort tack till alla de personer som deltog i denna studie, er kunskap och erfarenheter har varit av stor betydelse för studien. Jag vill även tacka min handledare Ulla-Britt Eriksson som under arbetets gång har varit ett stort stöd. Slutligen vill jag även tacka min familj för allt stöd och hjälp under studiens gång.

Stephanie Cavieres Valencia

7 juni, 2023
Stockholm

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	1
2. BAKGRUND	1
2.1 Historisk överblick av pandemier.....	1
2.2 Covid-19 pandemins påverkan och rekommendationer.....	1
2.3 Smittskydd.....	2
2.4 Arbetets betydelse för hälsan.....	2
2.5 Folkhälsoarbete och folkhälsopolitiska mål.....	2
2.6 Arbetsmiljö.....	3
2.7 Dagligvaruhandelns roll i samhället.....	4
2.8 Arbetsmiljö inom dagligvaruhandeln.....	4
2.9 Tidigare forskning.....	4
2.9.1 Tidigare forskning inom arbetsmiljö under Covid-19 pandemin.....	5
2.10 Problemformulering.....	6
3. SYFTE	6
3.1 Frågeställning:.....	6
4. CENTRALA BEGREPP	6
4.1 Facklig organisation.....	7
4.2 Skyddsombud.....	7
4.3 Arbetstagare.....	7
4.4 Arbetsledare.....	7
4.5 Detaljhandel.....	7
4.6 Dagligvaruhandeln.....	7
4.7 Fysiskt arbete.....	7
4.8 Fysisk hälsa.....	8
4.9 Psykisk hälsa.....	8
4.10 Social hälsa.....	8
4.11 Prevention.....	8
4.12 Promotion.....	8
4.13 Salutogenes.....	8
5. TEORETISK REFERENSRAM	9
5.1 Känsla av sammanhang.....	9
5.2 Socioekologiska modellen.....	10
5.3 Stress.....	11
6. METOD	11
6.1 Metoddesign.....	12

6.2	Förförståelse.....	12
6.3	Inklusionskriterier.....	12
6.4	Exklusionskriterier.....	13
6.5	Urval.....	13
6.6	Datainsamling.....	13
6.7	Analys.....	14
6.8	Etiska överväganden.....	15
6.9	Kvalitetskriterier.....	17
7.	RESULTAT.....	18
7.1	Ökad sjukfrekvens på arbetsplatsen.....	18
7.1.1	Sjukfrånvaro.....	18
7.1.2	Sjuknärvaro.....	19
7.2	Nya rutiner och arbetssätt.....	20
7.2.1	Rutiner.....	20
7.2.2	Arbetssätt.....	20
7.3	Skydd för att förhindra smitta.....	21
7.3.1	Tillgängliga skydd.....	21
7.3.2	Ej tillgängliga skydd.....	22
7.4	Arbetstillfredsställelse.....	23
7.4.1	Stöd hos varandra.....	23
7.4.2	Meningsfullt arbete.....	24
7.4.3	Samarbete.....	24
7.5	Påfrestningar.....	25
7.5.1	Negativa Emotioner.....	25
7.5.2	Kroppsliga besvär.....	26
7.6	Pandemin påverkade arbetsmiljö för arbetstagare inom dagligvaruhandeln.....	27
8.	DISKUSSION.....	27
8.1	Resultatdiskussion.....	27
8.2	Metoddiskussion.....	32
9.	Slutsats.....	34
9.1	Framtida forskning.....	34
10	REFERENSLISTA.....	35
BILAGA 1	42
BILAGA 2	44
BILAGA 3	45

1. INLEDNING

Folkhälsomyndigheten (2023a) skriver att World Health Organization (WHO) under början av år 2020 meddelade att Covid-19 klassificerats som en pandemi, detta då sjukdomen på kort tid spridit sig mellan flera länder. WHO (2023) beräknar att närmare sju miljoner människor över hela världen avlidit till följd av Covid-19. Europeiska kommissionen (2021) menar att Covid-19 pandemin förändrade människors liv på många sätt, inte minst när det kommer till arbetet. Detta då rekommendationerna för att minska på smittspridningen påverkade allt från arbetstider till arbetsmiljö samt prioriteringar på arbetsplatser.

2. BAKGRUND

Detta avsnitt består av såväl historisk som aktuell kunskap om hur pandemier påverkat samhällen, information kring arbetets betydelse för hälsan samt vad arbetsmiljölagen syftar till. Avsnittet avslutas med en problemformulering för denna studie.

2.1 Historisk överblick av pandemier

Folkhälsomyndigheten (2023c) skriver att en pandemi kan medföra stora och flera konsekvenser för samhällen. En amerikans studie av Aligne (2022) menar att flera lärdomar kan dras från hur tidigare pandemier har hanterats för att undvika dödliga katastrofer för kommande pandemier. Sedan 1900-talets början har människor drabbats av totalt fem pandemier. Den första var Spanska sjukan som utbröt runt år 1918, Asiaten som utbröt runt år 1957, Hongkong-influensan som utbröt runt år 1968, Svininfluensan som utbröt år 2009 och Covid-19 som utbröt i början av år 2020. Folkhälsomyndigheten (2023a) skriver att Covid-19 sedan första april år 2022 inte längre klassas som en allmän och samhällsfarlig sjukdom i Sverige.

2.2 Covid-19 pandemins påverkan och rekommendationer

Folkhälsomyndigheten (2020a) rapporterar att folkhälsan påverkades på flera sätt under Covid-19 pandemin, inte minst vad gäller den psykiska hälsan. I den franska studien av Moulin m.fl. (2023) framgår det att den psykiska ohälsan bland befolkningen i hela världen ökade under de första veckorna av Covid-19 pandemin. Vidare skriver Pierce m.fl. (2020) i en brittisk studie att ångest och oro ökade markant hos den vuxna befolkningen till följd av nedstängningar i samhället. I en amerikansk studie av Cross m.fl. (2021) framgår det att den fysiska hälsan påverkades under Covid-19 pandemin. I studien framgår det att den främsta orsaken till att den fysiska hälsan påverkades hos människor under Covid-19 pandemin var på grund av social distansering. Folkhälsomyndigheten (2020b) skriver att utöver psykisk och fysisk ohälsa samt dödlighet under Covid-19 pandemin, påverkade rekommendationerna för att minska smittspridning flera av samhällets funktioner samt människors levnadsvanor. De rekommendationerna som upprättades i Sverige under Covid-19 pandemin var bland annat att arbetsgivare skulle se till att personal samt eventuella besökare på arbetsplatser höll avstånd. Arbetsgivare skulle även vidta åtgärder för att arbetstagare arbetade hemifrån i största möjliga mån och att butiker samt gallerier skulle begränsa antalet besökare som var i lokalerna samtidigt. Dessa verksamheter skulle även hitta lösningar för att besökare skulle hålla avstånd mellan varandra (Folkhälsomyndigheten, 2020b).

2.3 Smittskydd

Enligt smittskyddslagen (SmittskL, 2004:168) ska Sveriges befolkning ges skydd för spridning av smittsamma sjukdomar. Smittskyddsåtgärderna för att minska smitta ska grunda sig i vetenskaplig samt beprövad erfarenhet och får inte vara en fara för människors hälsa. Folkhälsomyndigheten har ansvar för att samordna och vidareutveckla smittskydd på nationell nivå. Regioner och kommuner ansvarar för att rätta smittskyddsåtgärder tillämpas inom det regionala området. Varje människa ska medverka till att förhindra spridning av smittsamma sjukdomar genom uppmärksamhet och försiktighetsåtgärder. Människor är även skyldiga att vidta åtgärder för att skydda medmänniskor mot smittrisk om det finns vetskap eller misstanke om att personen själv kan bära på en smittsam sjukdom som kan innebära fara för andras hälsa och liv (SmittskL, 2004:168).

2.4 Arbetets betydelse för hälsan

Rasmuson m.fl. (2018) redogör för att arbetsplatser alltmer ses som en plats för att förbättra välbefinnandet och hälsan hos människor. Även i den franska studien av Lucas m.fl. (2022) framgår det att arbetet har en betydande roll i människors liv. Att arbetet har en stor betydelse för människors hälsa framgår även i en japansk studie av Hori m.fl. (2019) som menar att det finns ett starkt samband mellan hur människor upplever sina arbetsplatser och hur de mår. Folkhälsomyndigheten (2023b) menar att ekonomisk trygghet samt sysselsättning är viktiga aspekter för att främja människors hälsa, där arbete för de allra flesta människor är den huvudsakliga källan till inkomst. För att uppnå en god hälsa genom arbetet är det av vikt att människor har möjlighet till sysselsättning.

2.5 Folkhälsoarbete och folkhälsopolitiska mål

Befolkningens hälsa bör vara såväl god som jämlik, där alla människor ska ges samma möjlighet för att uppnå detta. Folkhälsoarbete syftar till att förebygga sjukdomar samt främja hälsan i hela befolkningen. Detta genom organiserat samt målinriktat arbete, som kan drivas av flera arenor tillsammans eller parallellt. Folkhälsoarbete består av två delar, där den första delen innebär att arbeta promotivt och den andra delen innebär preventivt arbete. Både de preventiva samt promotiva arbetet kan riktas till såväl, enskilda individer, stora eller små grupper samt till hela befolkningen. Detta kan göras både som generella och riktade insatser till identifierade riskgrupper (Folkhälsomyndigheten, 2022a).

Folkhälsomyndigheten (2023b) skriver att de åtta folkhälsopolitiska målen i Sverige är antagna av riksdagen för att aktivt arbeta med det nationella folkhälsoarbetet samt för att tillsammans nå en god och jämlik hälsa i landet. Det övergripande folkhälsopolitiska målet för samtliga åtta mål är att skapa samhällseliga förutsättningar för att inom en generation skapa goda och jämlika förutsättningar för alla människor i befolkningen. Det folkhälsopolitiska arbetet som bedrivs i Sverige för att främja hälsan hos människor genom arbetet kan ses genom det tredje folkhälsopolitiska målet *Arbete, arbetsförhållanden och Arbetsmiljö*. Målet syftar dels till att människor ska ha möjlighet till ett arbete, goda förutsättningar till anställning, goda arbetsförhållanden samt arbetsmiljöer som är socialt och psykosocialt hållbara (Folkhälsomyndigheten, 2023b).

United Nations Development Programme (UNDP) (u.å.b) skriver att de 17 globala målen är en del av agenda 2030. Målen har tagits fram av världens länder för att uppnå fyra övergripande mål till år 2030. Dessa mål är att minska ojämlikheter och orättvisor i världen, främja fred och rättvisa, avskaffa extrem fattigdom samt att lösa klimatkrisen. Målen ska verka för att aktivt arbeta med att förbättra folkhälsan och människors villkor till en god och jämlik hälsa globalt sett. UNDP (u.å.a.) skriver att det folkhälsopolitiska arbetet som bedrivs globalt för att främja hälsan hos människor genom arbetet kan ses genom det åttonde globala målet *Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt*. Målet syftar till att skydda individer från barnarbete, slavarbete samt människohandel och därmed även skydda arbetstagares rättigheter. Genom att skapa goda förutsättningar för goda arbetsvillkor samt entreprenörskap gynnas den ekonomiska tillväxten som i sin tur inkluderar och gynnar alla länders samhällen och individer (UNDP, u.å.a).

2.6 Arbetsmiljö

Arbetsmiljöverket (2022a) menar att arbete gällande arbetsmiljö ska vara en naturlig del av verksamheter i arbetsorganisationer. Arbetsmiljö omfattar såväl sociala som fysiska och psykiska förhållanden på arbetsplatsen och syftar till att säkra en god och trygg arbetsmiljö. Lagen ska fungera som ett hjälpmedel och stöd för att minimera riskerna för att drabbas av ohälsa eller skadas på arbetsplatsen. Lagen ska även ge möjlighet för arbetstagare att kunna vara med och påverka arbetets utformning. Enligt arbetsmiljölagen (AML, 1977:1160) är det arbetsgivaren som ansvarar för att planera, leda samt granska verksamheten så att kraven för en god arbetsmiljö följs och uppfylls. Det är arbetsgivaren som är ansvarig för att personal får den utrustning de behöver för att utföra sina arbetsuppgifter på ett säkert sätt.

Arbetsmiljöverket (2022c) skriver att arbetsmiljölagen ger skyddsombud rätt att ta del av handlingar som rör arbetsmiljön, vara delaktiga vid planering av lokaler, begära om åtgärder för en god arbetsmiljö samt avbryta arbete som kan vara till fara för arbetstagarnas hälsa och liv. Arbetsmiljöverket (2020) har tilldelats ansvaret av regeringen och riksdagen för att övervaka att arbetsmiljölagen efterföljs.

Ericson (2019) skriver att arbetsmiljölagen omfattar alla arbetsgivare och arbetstagare oavsett sysselsättningsgrad, anställningsform eller yrke. Arbetsmiljölagen ska gälla för alla verksamheter och organisationer där arbetstagare utför någon typ av arbete för en arbetsgivare, där arbetsgivare kan vara såväl en juridisk som fysisk person. I en amerikansk studie av Lee (2006) framgår det att arbetsmiljön har en stor påverkan för hur arbetstagare mår såväl psykiskt som fysiskt. I en pakistansk studie skriven av Raziq och Maulabakhsha (2015) framgår det att en av de största utmaningar som arbetsgivare har är att kunna tillfredsställa sina arbetstagare. Detta för att de i sin tur ska kunna klara av den ständigt förändrande miljön i arbetsplatserna. Vidare framgår det i studien att det finns ett samband mellan god arbetsmiljö samt tillfredsställelse med sin arbetssituation. Det framgår att det är av denna anledning som det är av vikt att företag och arbetsorganisationer ständigt arbetar för att uppnå en god arbetsmiljö.

2.7 Dagligvaruhandelns roll i samhället

Länsstyrelsen i Stockholm (2008) skriver att försäljning, kontroll samt distribution av livsmedel klassas som samhällsviktig vid krissituationer som påverkar samhället. Svensk dagligvaruhandel (u.å.a) menar att dagligvaruhandeln som är en del av detaljhandeln har en viktig roll i Sverige. Då verksamheterna inom denna bransch berör flera viktiga frågor såsom hälsa, logistik, hållbarhet samt livsmedelssäkerhet kan dagligvaruhandeln genom detta både skapa samt bidra till viktiga förändringar för individen, samhället samt för planeten.

Statistiska centralbyrån (SCB) (2023) skriver att ett yrke inom butik med försäljning av dagligvaror var bland det tio vanligaste yrken i Sverige år 2021, totalt återfanns då 88 950 arbetstagare inom dagligvaruhandeln. SCB (2021) menar att medan flera andra branscher hade ekonomiska svårigheter under år 2020, var dagligvaruhandeln en av de branscher som ökade sin försäljning. I jämförelse med år 2019 ökade dagligvaruhandeln sin försäljning med 3,7 procent. Försäljningen landade därmed på 326 miljarder, där livsmedelsbutiker stod för 94 procent av omsättningen inom dagligvaruhandeln.

2.8 Arbetsmiljö inom dagligvaruhandeln

Det finns ett flertal utbildningar riktade till arbetstagare som arbetar inom dagligvaruhandeln gällande arbetsmiljön. Dessa har tagits fram i samarbete mellan fackliga organisationer och arbetsgivare. Samtliga utbildningar är kostnadsfria och varar mellan 30–45 minuter.

Utbildningarna består av innehåll som berör säkerhetsarbete i butik, brandsäkerhet, samt tips och råd kring hur arbetsmiljön kan efterföljas och förbättras (Prevent, u.å.).

2.9 Tidigare forskning

De flesta vetenskapliga artiklar som avsett att undersöka arbetsmiljön inom dagligvaruhandeln har haft fokus på att undersöka den fysiska arbetsmiljön. Sammantaget framkom det två rapporter som undersökt arbetsmiljön som helhet i Sverige. I rapporten av Berggren (2016) framgår det att arbetstagare fann arbetet såväl roligt, givande som spännande när de fick möjlighet att vara med och påverka dess upplägg och utformning. Rapportens resultat visade bland annat att låg bemanning, hög arbetsbelastning samt begränsade möjligheter för arbetstagare att ha inflytande över sina arbeten hade en stark koppling med de ökade sjukskrivningarna inom branschen (Berggren, 2016). Liknande problematik redovisas i en annan svensk rapport skriven av Wrangborg (2022). Rapportens syfte var att undersöka hur skyddsombud inom branschen upplevde arbetsmiljön på sina arbetsplatser. Resultatet visade att skyddsombuden upplevde att det förekom hög arbetsbelastning som påverkade arbetsmiljön negativt.

Hur den fysiska arbetsmiljön påverkar arbetstagare inom dagligvaruhandeln har undersökts i en svensk studie av Balogh m.fl. (2016). Dess resultat visade att de anställdas fysiska hälsa påverkas på olika sätt beroende på vilken typ av arbetsuppgift arbetstagarna främst arbetar med. Vidare framkom det att arbetet med plock av varor var den arbetsuppgift som var mest påfrestande och fysiskt ansträngande. Arbete inom kassa var det arbete som innebar minst fysisk belastning och ansträngning. Studien visade även att ett varierat arbete med olika typer av fysisk ansträngning minskade risken hos arbetstagarna för att drabbas av muskelbesvär

(Balogh m.fl., 2016).

Hur den fysiska arbetsmiljön påverkar arbetstagare inom dagligvaruhandeln har även undersökts i en puertoricansk studie av Kermit och Lida (2014). Studiens syfte var att undersöka om hjälpmedel som höjdanpassade plockvagnar kunde minska fysiska ansträngningar och påfrestningar hos arbetstagarna. Resultatet visade att de höjbara plockvagnarna minskade de fysiska påfrestningar och ansträngningar hos arbetstagarna (Kermit & Lida, 2014).

Hur arbetsbelastning påverkar arbetstagare inom dagligvaruhandeln undersöktes i en svensk studie skriven av Mathiassen m.fl. (2019). Dess resultat visade att förekomsten av arbetsrelaterade besvär inom dagligvaruhandeln var hög, samtidigt som den fysiska belastningen skiljde sig åt mellan de olika arbetsuppgifterna. Resultatet visade även att kvinnliga arbetstagare inom dagligvaruhandeln i större utsträckning led av muskelrelaterade besvär samt att de hade högre sjukfrånvaro än män i samma bransch. Studien visade att anledningen till detta tros bero på att kvinnor och män har olika arbetsuppgifter där belastningen kan skilja sig åt trots att de arbetar inom samma arbete (Mathiassen m.fl., 2019).

2.9.1 Tidigare forskning inom arbetsmiljö under Covid-19 pandemin

Att arbetet och arbetsmiljön påverkade arbetstagare under Covid-19 pandemin framgår bland annat i en australiensisk studie av Peters m.fl. (2022). Studien visar att Covid-19 pandemin påverkade arbetsplatsers arbetsstrukturer som i sin tur påverkade människors hälsa och välbefinnande. Giorgi m.fl. (2020) skriver i en italiensk studie att Covid-19 pandemin förändrat arbetsstrukturen och arbetsmiljön inom flera branscher. Det framkom i studien att det inom flera verksamheter och branscher var vanligt förekommande att arbetstagare under pandemin upplevde psykiska påfrestningar såsom ångest, oro och rädsla i relation till arbetet.

De flesta vetenskapliga artiklar som avsett att undersöka hur arbetsmiljön påverkade dagligvaruhandeln under Covid-19 pandemin har endast haft fokus på den psykiska arbetsmiljön och därmed inte på arbetsmiljön som en helhet. En svensk rapport av Holmlund (2022) skriver att arbetstagare inom dagligvaruhandel under Covid-19 pandemin bland annat upplevde ökad oro för att förlora sina arbeten, oro för att bli smittade, samt oro för att förlora inkomst. En italiensk studie utförd av Valtorta m.fl. (2021) med syfte att undersöka den psykiska hälsan hos arbetstagare inom mataffärer under Covid-19 pandemin, visade dess resultat att arbete i mataffärer under Covid-19 pandemin medförde en rad psykiska konsekvenser för arbetstagarna. Detta visade sig genom att deltagarna i studien under pandemin visade symtom på utmattning.

Det finns ett flertal studier som avsett att undersöka arbetsmiljön generellt sett inom arbetsområden såsom. Hälso- och sjukvård samt kontorsarbete, dock finns en avsaknad vad gäller arbetsmiljön som helhet för dagligvaruhandeln. En svensk studie skriven av Dong och Elezaj (2022) beskriver hur Covid-19 pandemin påverkade arbetstagare inom hälso- och sjukvården, där undersköterskor beskrev att de under Covid-19 pandemin upplevde ett stort stresspåslag på sina arbetsplatser. Liknande resultat kan ses i den svenska studien skriven av

Eklund och Idermark (2021) som beskriver hur Covid-19 pandemin påverkade distriktsjuksköterskors arbete där även de uppgav att de upplevde en arbetsbelastning som var mer ansträngande än innan Covid-19 pandemin. Även i den svenska studien utförd av Emmesjö m.fl. (2022) framgår det att arbetsmiljön för vårdanställda som arbetade med patienter i deras hemmiljö påverkades, då arbetets utformning ändrades för att matcha de utmaningar som Covid-19 pandemin satte.

I en australiensisk studie skriven av Graham m.fl. (2023) beskrivs det hur arbetsmiljön ändrades samt påverkades för arbetstagare som på grund av Covid-19 pandemin tvingades att arbeta hemifrån. Dess resultat visade att det upplevda sociala stödet från kollegor samt arbetsgivare inom arbetets ramar varierade över tid, dock uppgav arbetstagarna att deras självuppskattade hälsa som helhet förbättrades under pandemin. Samtidigt visar Somasundram m.fl. (2022) i en kanadensisk studie att för arbetstagare som fick arbeta hemifrån under pandemin minskade de stressrelaterade besvären. Arbetstagarna uppgav att deras stressnivåer minskat samt att de upplevde mindre utbrändhet i relation till deras arbete och arbetsuppgifter.

2.10 Problemformulering

När Covid-19 pandemin bröt ut var det ett flertal yrken och därmed dess arbetsmiljö som påverkades på grund av restriktionerna för att minska smittspridningen i samhället. För de arbetstagare som ansågs ha ett samhällsviktigt arbete, innebar det trots rekommendationer om att arbeta hemifrån i största möjliga mån, att de dagligen fick ta sig till sina arbeten för att fortsätta bedriva den verksamhet som de arbetade inom. För arbetstagare inom dagligvaruhandeln innebar detta ändrade rutiner för att dagligen kunna möta kunder på ett säkert sätt. Ett flertal studier har avsett att undersöka hur arbetsmiljön ändrades och påverkades för yrken inom hälso-och sjukvård samt för kontorsanställda under Covid-19 pandemin. Det finns dock endast ett fåtal studier inom Sverige som avsett att undersöka hur arbetsmiljön gällande sociala, psykiska samt fysiska faktorer påverkades inom dagligvaruhandeln under Covid-19 pandemin.

3. SYFTE

Syftet var att undersöka arbetsledares samt skyddsombuds perspektiv på arbetstagarnas arbetsmiljö inom dagligvaruhandeln under Covid-19 pandemin i Sverige.

3.1 Frågeställning:

- Hur påverkades den fysiska arbetsmiljön inom dagligvaruhandeln?
- Hur påverkades den psykiska arbetsmiljön inom dagligvaruhandeln?
- Hur påverkades den sociala arbetsmiljön inom dagligvaruhandeln?

4. CENTRALA BEGREPP

I detta avsnitt beskrivs och förklaras ord och begrepp som är centrala i denna studie.

4.1 Facklig organisation

En facklig förening består av en sammanslutning inom en yrkesgrupp. Sammanslutning av flera fackföreningar inom en arbetsbransch kallas för fackförbund. Arbetstagare som är anslutna till en facklig förening kan få hjälp med anställningsvillkor, lön, rättstvister, arbetsmiljöfrågor samt organisationsfrågor som kan påverka arbetsförhållanden (Källström & Malmberg, 2021).

4.2 Skyddsombud

Skyddsombud är arbetstagarnas representant på arbetsplatsen. Skyddsombuden utses tre år i taget av den fackliga organisationen, om det inte finns någon sådan organisation som är bunden till arbetsplatsen, kan arbetstagarna själva välja vem de vill ska representera dem i arbetsfrågor (Arbetsmiljöverket, 2022c).

4.3 Arbetstagare

En person räknas som arbetstagare då personen ingått ett avtal gällande arbetstjänster mot ersättning. En arbetstagare utför arbete i ledning av en organisation eller företag. Inom arbetsrätten finns det olika kategorier av arbetstagare såsom kollektivanställda arbetare, tjänstemän, offentligt anställda samt praktikanter (Källström & Malmberg, 2021).

4.4 Arbetsledare

Både en arbetsgivare samt en anställd person kan vara arbetsledare på en arbetsplats. En arbetsledare är utsedd för att dela och fördela arbetet på en organisation eller ett företag. En arbetsledare kan ha ansvar över arbete om att främja och skapa en god arbetsmiljö (Källström & Malmberg, 2021).

4.5 Detaljhandel

Detaljhandeln omfattar alla typer av försäljning av varor och tjänster samt köp av privatpersoner. Till tjänster räknas sålda eller köpta tjänster av frisör, resebyrå, bank samt olika hantverksarbeten. Försäljning inom detaljhandel innefattar både försäljning inom sällanköpshandel samt dagligvaruhandel och kan äga rum i stormarknader, butiker och gallerior. Denna typ av handel kan ske inomhus, utomhus och via internet (Boverket, 2020).

4.6 Dagligvaruhandeln

Dagligvaror räknas som varor som köps i mindre mängder och ofta (Nationalencyklopedin (NE) (u.å.). Dagligvaruhandel är handel bestående av försäljning av varor såsom tobak, tekniska artiklar samt livsmedel. Vidare organiseras dagligvaruhandeln inom organisationen Svensk Dagligvaruhandel, som verkar för att gemensamt ansvara för konkurrensneutrala frågor. Organisationen består av medlemmar inom företag som Coop stormarknader, Lidl Sverige, City Gross, Axfood, Ica Sverige och Livsmedelshandlarna (Svensk dagligvaruhandeln, u.å.b.).

4.7 Fysiskt arbete

Fysiskt arbete syftar till hur arbetstagare rör sig på arbetsplatsen för att utföra sina arbetsuppgifter. Detta kan vara stående, gående, sittande arbete och kan även innebära lyft.

Det är av vikt att arbetstagare har möjlighet att röra sig samt variera det fysiska arbetet på jobbet för att undvika framtida fysiska besvär (Arbetsmiljöverket, 2022b).

4.8 Fysisk hälsa

God fysisk hälsa innebär att kroppen mår bra. God fysisk hälsa kan uppnås genom god och varierad kost, regelbunden motion, tillräcklig sömn samt genom att undvika alkohol, tobak och narkotika (Folkhälsomyndigheten, 2021).

4.9 Psykisk hälsa

Psykisk hälsa är en tillgång och en resurs som gör det möjligt för människor att nå sin fulla potential. Psykisk hälsa är en nödvändighet för att en person ska kunna må bra. Psykisk hälsa kan påverkas både av ärftlighet, livssituationer samt av erfarenheter. Psykisk hälsa kan påverkas av vilka möjligheter, rättigheter samt begränsningar som finns i det samhället som en person lever inom (Folkhälsomyndigheten, 2022b).

4.10 Social hälsa

Den sociala hälsan av vilka sociala kontakter en människa har, vilka kan bestå av såväl nära relationer som arbetsrelationer. Människors sociala situation påverkas av känsla av att höra till något samt hur deltagandet i allmänhet ser ut. Den sociala hälsan har ett starkt samband med den psykiska hälsan (Jämlig hälsa, u.å.).

4.11 Prevention

Prevention innebär arbete för att förebygga sjukdom samt att främja hälsa. Prevention kan delas in i olika nivåer, där primär prevention innebär att sjukdomsorsaker undanröjs innan sjukdom uppstår. Sekundär prevention innebär att förebygga försämring av sjukdom samt återfall. Målet med preventivt arbete är att öka jämlikheten i hälsa bland befolkningen. För att arbeta preventivt behöver dess arbete utgå från de faktorer i människors liv som är påverkningsbara (Kostenius & Lindqvist, 2006).

4.12 Promotion

Promotion syftar till hälsofrämjande arbete och innebär att utveckla människors psykiska, fysiska och sociala välbefinnande och hälsa, där hälsa ses som en resurs i deras vardag och liv. Promotionsstrategin utgår från det salutogena synsättet och arbetar utifrån att människor ska ha egen tilltro till den egna förmågan för att därmed kunna ta eller öka kontrollen över den egna hälsan och liv (Kostenius & Lindqvist, 2006).

4.13 Salutogenes

Begreppet salutogenes myntades av Aaron Antonovsky. Salutogenes betyder hälsans ursprung, där salus som kommer från latinet betyder hälsa och genesis som kommer från grekiskan betyder ursprung. Det salutogena perspektivet har fokus på de faktorer som bevarar hälsan, i stället för de faktorer som orsakar sjukdom. Det innebär funderingar kring vad som skapar en god hälsa hos människor, samt vilka processer som styr en människas utveckling till en god hälsa (Pellmer m.fl., 2017).

5. TEORETISK REFERENSRAM

I detta avsnitt presenteras och beskrivs tre förklaringsmodeller som anses vara relevanta inom denna studie. Teorierna ligger till grund för diskussion i studien.

5.1 Känsla av sammanhang

Känsla av sammanhang (KASAM) är ett begrepp som skapades från den salutogena teorin och myntades av den amerikansk-israeliska professorn Aaron Antonovsky. Antonovsky (2005) menar att en individ kan anses ha god hälsa även vid närvaro av fysisk och psykisk sjukdom. Detta kan uppnås genom att individen känner sig delaktig i ett sammanhang som uppfattas som meningsfull samt förståeligt.

Antonovsky (2005) menar att KASAM består av komponenterna hanterbarhet, meningsfullhet samt begriplighet, där begriplighet har en central betydelse i begreppet. Begriplighet syftar till individers förmåga att förstå den verklighet som de lever i. Detta genom att tolka och förstå såväl egna intryck samt intryck som kommer utifrån och därmed skapa mönster och samband som skapar förståelse för den egna tillvaron. Om individen tolkar information som ordnad och strukturerad kan denne även se ett händelseförlopp som förutsägbart.

Antonovsky (2005) beskriver att den andra komponenten inom KASAM är hanterbarhet. Denna komponent handlar om de metoder och strategier en individ har för att möta de krav som en händelse eller situation kan medföra. Hanterbarhet handlar om individers förmåga till handlingskraft samt förmåga att vara delaktig inom händelser och situationer som sker runtom dem. Hanterbarhet skapar kraft att styra över uppkomna händelser och omständigheter som utan hanterbarhet kan uppfattas som okontrollerbara eller slumpmässiga.

Antonovsky (2005) skriver att den tredje komponenten inom KASAM är meningsfullhet. Meningsfullhet handlar om individers inställning till situationer och händelser. Detta kan handla om individer uppfattar en händelse eller situation som meningsfull. För att en händelse eller situation ska uppfattas som meningsfull krävs det att individen ser på den med intresse, engagemang eller motivation. En individ kan uppleva meningsfullhet i såväl negativa som positiva situationer.

För att en individ ska nå en hög grad av KASAM, krävs det att samtliga tre komponenter är uppfyllda. Vid hög grad av KASAM upplever individen att denne kan bestämma samt har förmåga att påverka, forma och styra sitt liv. Teorin bör inte ses som ett tillvägagångssätt för att undvika stressiga samt påfrestande situationer, då dessa inte går att undvika. KASAM kan däremot användas för att individer ska få större förståelse till hur de ska sortera och förstå det som sker (Antonovsky, 2005).

KASAM inom arbetsplatser har undersökts i flera studier. En av dessa studier är den finska studien utförd av Feldt (2007) där syftet var att undersöka hur KASAM påverkade anställdas välbefinnande. Dess resultat visade att de anställda som upplevde hög KASAM hade låga nivåer av psykosomatiska samt utmattnings symtom. Resultatet visade även att de

arbetstagare som hade hög upplevd KASAM även hade ett bättre skydd för att påverkas av tidspress.

5.2 Socioekologiska modellen

Urie Bronfenbrenner var en rysk-amerikansk psykolog som levde mellan år 1917–2005. Bronfenbrenner introducerade inledningsvis den socioekologiska modellen som en konceptuell teori under 1970-talet. Det dröjde till år 1990 innan modellen formaliserades som en teori. Teorin handlar i första hand om barns utveckling, Bronfenbrenner menade dock att det går att använda sig av teorin för att förklara relationer hos vuxna människor, då människor utvecklas under hela livet. Tanken med att utveckla teorin var att förklara samt förstå människors utveckling i relation till institutioner, samhället och politik. Bronfenbrenner var övertygad av att relationen mellan individ, grupp och samhälle påverkade människors utveckling. Modellen består av fyra olika nivåer som motsvarar olika omgivningar i en individs liv. Dessa nivåer illustreras vanligen som cirklar som omger individen, som är placerad i mitten av cirkelarna. Nivån närmast individen motsvarar den minst övergripande nivån medan den yttersta nivån motsvarar den mer övergripande nivån för individen (Hwang & Nilsson, 2019).

Den första cirkeln och därmed även nivån närmast individen, kallad mikronivå visar och förklarar den närmaste omgivningen för en individ. Denna nivå omfattar interaktioner med nära relationer i individens direkta omgivning. Dessa relationer kan bland annat vara föräldrar och syskon (Kilanowski, 2017). Den andra cirkeln och därmed nivån som kretsar kring individen är mesonivån. Denna nivå visar och förklarar hur individer påverkas av relationer som kan finnas i närmiljön. Dessa kan bestå av kontakt med andra individer inom exempelvis skola, arbetsplatser, föreningar och grannskap (Hwang & Nilsson, 2019). Den tredje cirkeln och därmed nivån som kretsar kring individen är exonivån. Denna nivå handlar i första hand inte om direkta relationer, utan handlar till största del om miljöer i samhället som individen inte är delaktig inom men som påverkar individens liv. Detta kan exempelvis handla om resurser inom kommuner samt om politik på lokal nivå (Kilanowski, 2017). Den fjärde och yttersta cirkeln och därmed nivån som omger individen är makronivån. På denna nivå beskrivs och inkluderas faktorer som påverkar en individ. Detta kan handla om samhällspolitik, bestämmelser, levnadsstandard samt kulturella faktorer (Hwang & Nilsson, 2019). Trots att de fyra nivåerna berör olika kontakter och relationer med olika personer och samhällsaktörer, behöver nivåerna förhålla sig till varandra. Detta eftersom de olika nivåerna är beroende av varandra, och dess miljöer många gånger behöver fungera parallellt med varandra. Vidare behövs samtliga nivåer beaktas för att se individen i ett större sammanhang (Hwang & Nilsson, 2019).

Den socioekologiska modellen i relation till arbetsplatser har undersökts i den amerikanska studien utförd av Mullane m.fl. (2017), där syftet var att undersöka sambandet mellan socio ekologiska aspekter och stillasittande beteende på arbetsplatser. Dess resultat visade att individuella, kulturella samt organisatoriska faktorer kunde förknippas med olika stillasittande beteenden på arbetsplatsen (Mullane m.fl., 2017).

5.3 Stress

Stress kan utlösas av både negativa samt positiva händelser eller situationer för individer. Stress förknippas dock ofta med beskrivningar av tidsbrist, oförmåga att räkna till samt att inte hinna med att utföra något. Stressreaktioner ser olika ut från individ till individ, dock kan dessa reaktioner involvera såväl psykiska samt fysiska områden hos människan. Individen kan använda olika resurser för att möta och hantera de krav som ställs på dem i stressfulla situationer. Att individer reagerar på olika sätt när dem utsätts för stressorer beror delvis på olika fysiologiska, känslomässiga förutsättningar samt olika erfarenheter som varje individ bär med sig sedan tidigare (Währborg 2003).

Den svenska psykologen Alexander Perski (2009) menar att reaktionerna på stress påverkar flera organ i kroppen, då dessa försöker skydda individen samt reagera mot allvarliga hot. Reaktioner på stress kan liknas med de reaktioner individer upplever vid hot. Valet av stressreaktion grundar sig i hur hotet uppfattas och kan uppfattas på tre olika sätt. Dessa kan vara att individen reagerar på stress utifrån kamp, flykt och behov av att "spela död". Vid uppfattning att det finns en chans att eliminera hotet kommer valet av reaktion att tas för att gå i kamp. Vid uppfattning om att chanserna att eliminera hotet är små, kommer valet av reaktion i stället att göras för att fly. Om uppfattningen i stället är att det varken finns chans att fly eller att gå in i en kamp kan valet av reaktion i stället göras till att "spela död" (Perski, 2009).

Vid långvarig upplevelse av att behöva befinna sig i såväl kamp som flyktstress, kan kroppen reagera med hjärtklappning, muskelspänning, hyperventilation samt rastlöshet. Känslomässigt kan detta innebära att individer reagerar med rädsla, ilska, irritation, fientlighet samt aggressivitet. Vid långvarig stress som innebär att "spela död" kan det medföra att individen känner yrsel, muskelsvaghet, trötthet eller svimmar. Ytterligare fysiska reaktioner som kan uppkomma vid långvarig stress generellt sett är sömnsvårigheter, koncentrationsproblematik, minnessvårigheter, ljus och ljuskänslighet samt svårighet med att hantera krav vid tidspress (Währborg 2003).

Att stressorer har en påverkan på arbetstagare har undersökts i flertal studier. En indisk studie utförd av Panigrahi (2016) med syfte att undersöka hur stress påverkar arbetstagare, visade resultatet att stress kan visa sig som något positivt där arbetstagare kan nå både personliga samt organisationsmål under begränsad stress. Även Jaskanwal m.fl. (2018) beskriver i en amerikans studie att arbetsrelaterad stress förekommer alltmer då både arbeten samt samhällen har högre krav vad gäller snabbhet och effektivitet av produktion. Arbetsrelaterad stress har en koppling med negativ utveckling för arbetstagares hälsa.

6. METOD

Detta avsnitt består av beskrivning samt motivering för val av såväl studiedesign som avgränsningar för metod och urval. Avsnittet består även av beskrivning för tillvägagångsätt för insamling av dataanalys och etiska överväganden samt kvalitetskriterier för studien.

6.1 Metoddesign

För denna studie användes kvalitativ metod med en induktiv ansats. Bryman (2018) beskriver att denna forskningsmetod har tonvikt på ord och meningar och syftar till att beskriva ämnen och områden, snarare än att undersöka och analysera numeriska värden och mätningar både vad gäller under insamling samt vid analys av data. Deltagare inom denna forskningsmetod får möjlighet att återge synsätt, tankar, erfarenheter och åsikter. Vilket bidrar till att deltagarnas personliga meningar hamnar i fokus inom forskningsprocessen och forskningens resultat. Vidare ger metoden forskaren möjlighet att få en större förståelse för forskningsfrågan (Bryman, 2018). Då denna studies syfte var att undersöka arbetsledares samt skyddsombuds perspektiv på arbetstagarnas arbetsmiljö inom dagligvaruhandeln under Covid-19 pandemin i Sverige, ansågs forskningsmetoden lämpa sig väl. Detta då fokus kunde läggas på arbetsledarnas samt skyddsombudens erfarenheter och upplevelser.

Vidare menar Bryman (2018) att en induktiv ansats är den typ av ansats som bygger på att forskning leder till nya teorier och begrepp. Teorier och begrepp som uppkommer ur en forskningsstudie kan dock gå samman med begrepp eller teorier från redan utförda studier (Bryman, 2018). Utifrån detta ansågs induktiv ansats vara lämplig för att möta denna studies syfte samt besvara dess frågeställning. Detta då nya teorier samt begrepp kan uppstå ur denna studie, utan att utesluta att redan uppkomna begrepp och teorier som går att återfinna i redan utförda studier.

6.2 Förförståelse

Förförståelse handlar om den bild som forskare har om det ämne eller område som ska undersökas. Förförståelse kan handla om erfarenheter, kunskaper samt förutfattade meningar som en forskare kan ha sedan tidigare. Vidare behövs förförståelse för att forskare ska kunna göra tolkningar som kan ses som trovärdiga och relevanta (Lundman & Hällgren Graneheim, 2017). Författaren till denna studie har såväl yrkesmässig som akademisk förförståelse. Författaren har själv varit anställd inom den undersökta branschen under Covid-19 pandemin, författaren har dock inte varit anställd som arbetsledare eller varit skyddsombud. Författaren till denna studie har akademisk förförståelse för arbetets betydelse för individer vad gäller både såväl utveckling som välbefinnande och hälsa, då författaren bedriver studier på mastersnivå inom ämnet folkhälsovetenskap. Vidare har författaren till denna studie viss förförståelse för såväl arbetsmiljöns som arbetsmiljölagens betydelse då författaren även bedrivit studier inom arbetsrätt.

6.3 Inklusionskriterier

De inklusionskriterier som sattes för denna studie var att inkludera arbetsledare samt skyddsombud inom dagligvaruhandeln. Detta eftersom Arbetsmiljöverket (2020) menar att arbetsledare ansvarar för arbetsmiljön inom arbetsplatser. Arbetsmiljöverket, (2022c) skriver även att skyddsombud har ansvar för planering samt utveckling av arbetsmiljön på arbetsplatser. Vidare skulle arbetsledarna samt skyddsombuden ha varit verksamma inom sina befattningar under Covid-19 pandemin under åren 2020–2022.

6.4 Exklusionskriterier

Exklusionskriterier som sattes för denna studie var att inte inkludera arbetstagare inom dagligvaruhandeln. Denna kriteriet sattes för att inte riskera att insamla hur arbetsmiljön under Covid-19 påverkade deras hälsa. Integritetsskyddsmyndigheten (2021) skriver att hälsa räknas som en känslig personuppgift, huvudregel för detta är att det är förbjudet att insamla dessa.

6.5 Urval

Deltagarna till denna studie valdes genom ett målinriktat snöbollsurval. Bryman (2018) beskriver det målinriktade urvalet som en strategisk typ av urval som syftar till att författare väljer deltagare till studier som de anser vara relevanta för problemformuleringen samt som kan besvara studiens syfte och dess frågeställningar. Bryman (2018) menar att snöbollsurval är ett bekvämlighetsurval som syftar till att deltagare till studier söks och väljs ut genom redan andra valda deltagare (Bryman, 2018). För att komma i kontakt med arbetsledare samt skyddsombud som kunde ha relevant erfarenhet för att besvara studiens syfte och frågeställningar kontaktade författaren totalt elva arbetsgivare för livsmedelsbutiker inom dagligvaruhandel under början av januari, år 2023. Arbetsgivarna gav då kontaktuppgifter till arbetsledare samt skyddsombud inom verksamheterna de arbetade inom. Författaren var noga med att deltagarna till studien hade varit anställda och verksamma inom sina arbetstjänster eller förtroendepositioner under Covid-19 pandemin under åren 2020–2022. Deltagarna skulle bestå av både könen samt vara spridda i åldrar.

Etikprövningsmyndigheten (u.å.) menar att informationsbrev är av stor vikt för deltagare inom forskningsstudier, detta eftersom dem ska kunna veta vad deras deltagande innebär inom forskningen. Av denna anledning skickade författaren under början av februari 2023 ut informationsbrev (se bilaga 1) till arbetsledarna samt skyddsombuden. Informationsbreven bestod av information kring studiens bakgrund, syfte, huruvida intervjuerna och därmed hur data skulle insamlas och sedan sparas samt kontaktuppgifter till både författaren av studien samt handledare till författaren. Arbetsledarna samt skyddsombuden ombads i informationsbrevet att höra av sig till författaren och meddela om de önskade delta i studien. Totalt hörde sju deltagare av sig bestående av fyra arbetsledare samt tre skyddsombud från olika livsmedelsbutiker inom dagligvaruhandel. Dessa var både män och kvinnor i åldrarna 23–57 år från olika butiksstorlekar. Etikprövningsmyndigheten (u.å.) menar att deltagare behöver samtycka till att delta i studien, samt att deras uppgifter insamlas och sparas. Samtyckesblankett delades därför ut till samtliga intresserade deltagare (se bilaga 2).

6.6 Datainsamling

Datainsamlingen för denna studie skedde genom enskilda intervjuer med samtliga deltagare. Bryman (2018) beskriver att syftet med intervjuer är att insamla data och därmed skapa större förståelse samt kunskap för människors personliga upplevelser, åsikter samt erfarenheter ur olika synvinklar. Intervjuerna i denna studie var av semistrukturerad karaktär. Bryman (2018) menar att semistrukturerade intervjuer möjliggör att deltagare fritt och med egna ord och uttryck kan svara på förbestämda intervjufrågor, då det inom dessa intervjutyper inte finns färdigformulerade svarsalternativ.

Innan datainsamlingen skedde genomfördes tekniska tester med en av deltagarna i denna studie. Detta för att säkerställa att inbjudningslänkar till kommunikationsprogrammet där vissa av intervjuerna skulle ske samt att inspelningsverktygen fungerade som de skulle. Vidare kontrollerades det att inspelningskvaliteten var god. Bryman (2018) menar att det är av stor vikt att ha bra inspelningsverktyg som har god inspelningskvalité, då det insamlade inspelade materialet inom kvalitativa studier ofta ska transkriberas ordagrant för att sedan analyseras.

För att samla in önskad data använde sig författaren i denna studie av en intervjuguide (se bilaga 3). Intervjuguiden bestod av inledande information om intervjun följt av fem avsnitt, där det första avsnittet bestod av inledande frågor. Avsnitt två bestod av frågor som kunde besvara hur den sociala arbetsmiljön påverkats. Avsnitt tre bestod av frågor som kunde besvara hur den psykiska arbetsmiljön påverkats och det fjärde avsnittet bestod av frågor som kunde besvara hur den fysiska arbetsmiljön påverkats. Intervjuguidens femte och sista avsnittet bestod av generella frågor kring arbetsmiljön. Intervjuguiden användes för att författaren inte skulle glömma att ställa några av de planerade frågorna vid intervjutillfället om de av någon anledning skulle behöva ställas i annan ordning än planerat. Bryman (2018) beskriver att en intervjuguide kan vara ett viktigt verktyg för den som utför intervjun. Detta då en intervjuguide fungerar som stöd för att minnas vilka områden samt vilka frågor som ska täckas för att besvara en studies syfte, detta då de planerade frågorna i en intervjuguide inte behöver ställas i planerad ordning.

Datainsamlingen skedde i början av mars månad, år 2023. Datum, tid och plats för att utföra de enskilda intervjuerna bestämdes individuellt med deltagarna. Fyra av intervjuerna skedde genom kommunikationsprogrammet Zoom, där både författare samt deltagare kunde se varandra genom kamera och mötet kunde även spelas in. Bryman (2018) menar på att insamla data genom internetbaserade plattformar har flera fördelar bland annat att data kan samlas in och organiseras mycket snabbt, detta sparar i sin tur mycket tid. Vidare fördel med att använda sig av datainsamling genom internet är att man kan träffa deltagare till studier oavsett vart de befinner sig. De tre resterande intervjuer skedde genom personliga möten, på deltagarnas arbetsplatser, då deltagarna själva önskade att intervjuerna skulle ske på detta sätt. Bryman (2018) skriver att det finns fördelar med att insamla data på detta sätt, där intervjuaren kan få en större förståelse för miljön som den som blir intervjuad befinner sig i. Intervjuerna pågick mellan 19–28 minuter. När samtliga intervjuer var genomförda, transkriberades de ordagrant.

6.7 Analys

Arbetsledarnas samt skyddsombudens svar analyserades som en grupp enligt Graneheim och Lundman (2004) innehållsanalys. Denna typ av analys är vanligt förekommande vid kvalitativ forskning där analys samt tolkning av data i form av text ska genomföras. Syftet med att analysera data genom innehållsanalys är att identifiera likheter samt olikheter i den data som ska analyseras och tolkas. Vidare kan innehållsanalys användas för att tolka data på manifest samt latent sätt. Detta innebär att manifest tolkning fokuserar på att tydligt beskriva ord och

uttryck som framgår i den insamlade datan. Den latent tolkningen å sin sida fokuserar på att tolka den insamlade datan på ett mer subjektivt sätt och fokuserar därmed på den underliggande mening som kan ligga i den analyserade texten (Graneheim & Lundman, 2004).

Författaren har använt sig av ett analyschema för att följa innehållsanalysens olika analysfaser. Analyschemat bestod av faser som analyserade de meningsbärande enheterna, kondenserade dess innehåll, kodade innehållet, samt identifierade underkategorier och kategorier (se tabell 1). Efter att samtliga intervjuer transkriberats ordagrant, skrevs intervjuerna i första hand ut till pappersformat för att författaren noggrant skulle kunna läsa igenom materialet samt för att få möjlighet till en helhets täckande överblick över det insamlade materialet. Därefter valde författaren meningar eller fraser från de transkriberade intervjuerna. Dessa meningar samt fraser blev då meningsbärande enheter och valdes ut då de ansågs bestå av innehåll som kunde besvara studiens frågeställning och därmed även dess syfte. Dessa markerades med färgpenna för att med tydlighet kunna urskilja dess innehåll. De meningsbärande enheterna kondenserades därefter till kortare meningar, som bestod av sammanfattande text av de valda meningsbärande enheterna. De kondenserade enheterna gavs sedan koder i form av ord som återspeglade det ursprungliga innehållet i enheterna. Koderna grupperades därefter till elva underkategorier som i sin tur grupperades in under fem kategorier. Ett övergripande tema för de fem kategorierna kunde sedan identifieras. Såväl manifest som latent tolkning har skett i analysprocessen. Genom att texterna har analyserats och tolkas ordagrant visar detta på en manifest analys samt tolkning. De identifierade kategorier som framkom i analysen har bidragit till identifiering av tema, detta visar i sin tur på en latent tolkning i analysen.

Tabell 1 - Exempel på analysprocessen från meningsbärande enhet till kategori

Meningsbärande enhet	Kondensering	Kod	Subkategori	Kategori
Ja alltså, vi fick in många nya rutiner. I samband med Covid 19	Många nya rutiner	Nya rutiner	Rutiner	Nya rutiner och arbetssätt
Så på ett sätt så kände man ändå att man gjorde någonting viktigt för att det går liksom inte stänga ner en matbutik.	Man kände att man gjorde något viktigt	Viktigt utförande	Meningsfullt arbete	Stöd hos varandra
Många som kanske ville ha saker på sig fick inte den möjligheten för att varorna inte fanns hemma.	Ville ha saker, men varorna fanns inte hemma	Brist på redskap	Ej tillgängliga skydd	Skydd för att förhindra smitta

6.8 Etiska överväganden

Forskning är enligt Vetenskapsrådet (2002) av vikt för den enskilde individen samt för samhällets utveckling. För att skydda individer som ingår i forskningsstudier av

samhällsvetenskaplig eller humanistisk karaktär finns forskningsetiska principer att följa. De forskningsetiska principerna består av fyra allmänna huvudkrav. Utgångspunkten inom forskning och därmed forskningsetik är att deltagare inom studier inte skall utsättas för vare sig fysisk eller psykisk skada, kränkning eller förödmjukelse (Vetenskapsrådet, 2002). I denna studie har samtliga forskningsetiska principer efterföljts.

Det första kravet inom de forskningsetiska principerna är informationskravet och syftar till att forskare ska ge detaljerad information om studien till deltagarna. Informationskravet ska utöver information om studien bestå av information om att deltagandet är frivilligt och kan avbrytas när som helst under studiens gång (Vetenskapsrådet, 2002). För att uppfylla informationskravet i denna studie, tilldelades samtliga deltagare i studien ett informationsbrev (se bilaga 1). Informationsbrevet bestod av information om studiens syfte, vilken betydelse deras deltagande medförde för forskningen, hur undersökningen skulle genomföras, hur insamlade data från deltagarna skulle förvaras, att deltagandet var frivilligt och kunde avslutas när som helst under studiens gång. Slutligen innehöll informationsbrevet kontaktuppgifter till student samt till handledare. Deltagarna fick även innan påbörjad intervju, information ytterligare en gång om att deras deltagande var frivilligt och kunde avbrytas när som helst.

Det andra kravet inom de forskningsetiska principerna är samtyckeskravet. Vid undersökningar där deltagare aktivt behöver delta, ska deras samtycke alltid inhämtas innan datainsamlingen startar. Samtyckeskravet syftar till att deltagare själva får bestämma över sin medverkan i forskning samt på vilka villkor de önskar att deras deltagande sker på (Vetenskapsrådet, 2002). Då deltagarna i denna studie deltog aktivt, behövde deras samtycke inhämtas. För att uppfylla samtyckeskravet i denna studie fick samtliga deltagare innan intervjutillfället ta del av samtyckesblankett (se bilaga 2) där de granskade och godkände sitt deltagande.

Det tredje kravet inom de forskningsetiska principerna är konfidentialitetskravet som syftar till att deltagare inom studier ges konfidentialitet i största möjliga mån. Uppgifter som lämnas av deltagare ska sparas på sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem (Vetenskapsrådet, 2002). För att uppfylla detta krav i denna studie har samtliga deltagare givits konfidentialitet i största möjliga mån. Vilken samtliga deltagare även fick information om (se bilaga 1). Alla insamlade uppgifter från deltagarna sparades i en lösenordskyddad data som endast ansvarige författare hade tillgång till.

Det fjärde och sista kravet inom de forskningsetiska principerna är nyttjandekravet som syftar till att de uppgifter som samlas in av deltagare endast får användas inom forskningsändamål. Detta innebär att insamlade uppgifter endast får användas inom studiens syfte (Vetenskapsrådet, 2002). För att uppfylla detta krav i denna studie kommer samtliga insamlade uppgifter att raderas när studien blivit examinerad och godkänd. Samtliga deltagare fick information om uppgifternas hantering i informationsbrevet (se bilaga 1).

6.9 Kvalitetskriterier

Forskning består inte av en sanning utan kan bestå av flera olika tolkningar. Forskare behöver av denna anledning vidta åtgärder för att visa på trovärdighet inom forskningsstudier samt inom dess resultat. För att bedöma trovärdigheten i studier där kvalitativ innehållsanalys använts kan detta ske utifrån bedömning av giltighet, delaktighet, tillförlighet och överförbarhet. Giltighet syftar till att bedöma om en studies resultat är sann samt om resultaten lyfter fram det som varit representativt eller utmärkande inom studien. Vilka personer som deltar i en studie är av vikt för att bedöma giltigheten. Deltagarna bör bestå av ett varierat urval samt att de ska ha erfarenhet inom det som studien avser att undersöka (Lundman & Hällgren Graneheim, 2017). För att uppnå giltighet i denna studie har författaren inkluderat deltagare med variation i ålder, kön samt olika längd inom arbete och förtroendeposition. Vidare har författaren inkluderat deltagare med erfarenhet av såväl arbete inom dagligvaruhandel och arbetsmiljö samt att de varit verksamma under åren 2020–2022, vilket varit centrala områden i denna studies syfte.

För att stärka tillförligheten i en studies resultat bör det finnas en tydlig och noggrann beskrivning av analysarbetet. Tillförlighet i en studie ökar därmed om forskare noggrant och tydligt redogör vilka ställningstaganden som tagits under hela processen (Lundman & Hällgren Graneheim, 2017). För att öka tillförligheten i denna studie har författaren i denna studie noggrant beskrivit hur tillvägagångssättet inom samtliga steg av analysarbetet skett.

Överförbarhet syftar till möjligheten om att överföra en studies resultat till andra situationer eller grupper. Forskare kan föreslå hur överförbarhet kan ske, det är dock läsaren som slutligen avgör om en studies resultat är överförbara eller inte. För att underlätta bedömningen av överförbarhet är det av vikt att forskaren har delgivit noggrann beskrivning av deltagare, urval, datainsamling samt analys (Lundman & Hällgren Graneheim, 2017). För att visa samt möjliggöra överförbarheten i denna studie har författaren noggrant redogjort hur urvalet sett ut, vilka deltagare som inkluderades samt hur såväl datainsamlingsprocessen samt hur dataanalysen gått till.

När det kommer till delaktighet i forskningsstudier är forskarens delaktighet av stor vikt. Forskaren behöver ha ett gott samspel med deltagarna för att kunna uppnå en god insamling av material. Forskaren behöver kunna distansera sig till det insamlade materialet för att kunna identifiera mönster inom det insamlade materialet samt att deltagarnas egna röster, tankar och idéer ska kunna komma fram (Lundman & Hällgren Graneheim, 2017). För att uppnå delaktighet i denna studie har författaren försökt skapa ett gott samspel samtidigt som det funnits distans genom att använda en intervjuguide (se bilaga 3). Då intervjuguiden bestått av förberedda frågor som delats in i områden som i sin tur ingår i arbetsmiljö, har en god struktur och därmed även gott samspel skapats med deltagarna. Intervjuguiden har bidragit till att deltagarnas berättelser stått i centrum och därmed har författaren kunnat distansera sig till det insamlade materialet.

7. RESULTAT

I detta avsnitt presenteras resultatet som framkom i innehållsanalysen för denna studie. Resultaten består av kategorier med tillhörande underkategorier. Vidare presenteras även det övergripande tema som framkom i analysen. De intervjuade arbetsledarna samt skyddsombuden benämns i detta avsnitt även som deltagare.

Ur analysprocessen växte fem kategorier fram med två till tre underkategorier vardera (se tabell 2). Kategorierna var: Ökad sjukfrekvens på arbetsplatsen, Nya rutiner och arbetssätt, Skydd för att förhindra smitta, Arbetstillfredsställelse, och Påfrestningar. Så småningom framträdde även ett övergripande tema fram, som genomsyrade samtliga kategorier: Pandemin påverkade arbetsmiljön för arbetstagare inom dagligvaruhandeln

Tabell 2 - Resultat

Tema	Pandemin påverkade arbetsmiljön för arbetstagare inom dagligvaruhandeln				
Kategori	Ökad sjukfrekvens på arbetsplatsen	Nya rutiner och nytt arbetssätt	Skydd för att förhindra smitta	Arbets-tillfredsställelse	Påfrestningar
Underkategori	Sjukfrånvaro	Rutiner	Tillgängliga skydd	Stöd hos varandra	Negativa emotioner
	Sjuknärvaro	Arbetssätt	Ej tillgängliga skydd	Meningsfullt arbete	Kroppsliga besvär
				Samarbete	

7.1 Ökad sjukfrekvens på arbetsplatsen

Denna kategori består av underkategorierna *sjukfrånvaro* samt *sjuknärvaro*. De beskriver hur arbetsledarna samt skyddsombuden beskrev att smittrisk samt sjukdomar påverkade frånvaron samt närvaron hos arbetstagarna inom dagligvaruhandeln under Covid-19 pandemin. De beskrev att orsakerna eller förklaringarna till att arbetstagarna var antingen frånvarande eller närvarande på sina arbetsplatser under denna period varierade. Gemensamt för både närvaro och frånvaro hos arbetstagarna under denna period var att det var smittrisk samt sjukdom som stod i fokus för båda dessa.

7.1.1 Sjukfrånvaro

Denna underkategori består av arbetsledarnas samt skyddsombudens beskrivningar till hur sjukfrånvaron såg ut under olika perioder av pandemin, vad sjukfrånvaron under de olika skeden berodde på samt hur det påverkade arbetet. Inom analysen för denna underkategori framkom det att flera av deltagarna uppgav att orsaken till sjukfrånvaron hos arbetstagarna vid pandemins början berodde på att de antingen var smittade av Covid-19 eller drabbats av annan sjukdom, som de inte ville riskera att smitta andra arbetstagare inom arbetsgruppen med. Det visade sig att sjukfrånvaron under denna period av pandemin i sin tur påverkade arbetsbelastningen för arbetstagarna som inte var sjuka och befann sig på sina arbetsplatser,

då det var flera arbetstagare som var sjukfrånvarande samtidigt och det därmed var mindre personal på plats. Detta framhävs med citat nedan.

Det var jättemånga sjuka samtidigt, så det var jobbigt då, mycket jobbigt skulle jag säga. Det va ju jobbigt för dom som inte va sjuka, det va ju så mycket att göra och det var inte lika mycket folk som var på jobbet. (IP2)

Analysen visade även att flera av arbetsledarna samt skyddsombuden noterade att arbetstagarna vid pandemins början under år 2020 inte ville meddela varför de var sjukfrånvarande, vilket tros bero på flera orsaker. En av anledningar som lyftes fram var att arbetstagarna inte vågade anmäla sjukfrånvaro som berodde på Covid-19 smitta, utan flera arbetstagare meddelade i stället att deras sjukfrånvaro berodde på andra sjukdomsorsaker. Ytterligare en anledning som lyftes fram var att många arbetstagare under samma period kände skam och skuld för att berätta att de var frånvarande från sina arbeten på grund av att de var smittade av Covid-19. Detta framgår bland annat i citat nedan.

Folk var väldigt mycket sjuka, och dom som var sjuka, vågade många gånger inte berätta varför dom var sjuka eller att dom ens var sjuka. I början var det väldigt mycket så att blev man sjuk av covid så var det mycket att man skämdes över att säga det då. (IP1)

Analysen visade även på att några av arbetsledarna samt skyddsombuden lade märke till att arbetstagarna inledningsvis under pandemin många gånger anmälde sjukfrånvaro för mindre symptom och besvär som vid flera fall inte var förknippade eller berodde på Covid-19 smitta. Några av deltagarna noterade även att arbetstagarna anmälde sjukfrånvaro i förebyggande syfte, detta för att antingen inte bli smittade om de hade fått veta att någon på arbetsplatsen testats positivt för Covid-19 eller för att inte smitta andra på arbetsplatsen om de själva misstänkte att de kunde vara smittade av Covid-19 men inte testat för sjukdomen än. Det framkom samtidigt i analysen att somliga arbetsledare samt skyddsombud lade märke till att arbetstagarna mot slutet av Covid-19 pandemin var sjukfrånvarande i större utsträckning än innan Covid-19 pandemin. De redogjorde även att korttids sjukfrånvaron bland arbetstagarna mot slutet av pandemin varade fler dagar än vid korttids sjukfrånvaro innan Covid-19 pandemin.

7.1.2 Sjuknärvaro

Denna underkategori består av arbetsledarnas samt skyddsombudens beskrivning av hur sjuknärvaron såg ut på arbetsplatserna under Covid-19 pandemins olika skeden samt vad denna typ av närvaro berodde på. Det framkom i analysen att flera av deltagarna uppmärksammade att sjuknärvaron ändrades i takt med Covid-19 pandemin. De beskrev att det inledningsvist inte var många arbetstagare som kom till arbetet vid symptom på smitta eller sjukdom, men att detta mot slutet av pandemin under år 2022 blev mer förekommande att arbetstagarna kom till arbetet med förkylningssymptom om de hade testat negativt på Covid-19 tester. Analysen visade att somliga av arbetsledarna samt skyddsombuden även lade märke till att sjuknärvaron då berodde på att arbetstagarna inte ville att deras arbete samt deras kollegor på arbetsplatsen skulle bli lidande av den ökade sjukfrånvaron och därmed höga arbetsbelastningen som rådde under tiden för hela Covid-19 pandemin. Detta framgår bland annat i citat nedan.

Alltså just i den perioden var i en väldigt sårbar period där det var ont om personal. I och med alla sjuknämningar och sånt där. Vissa valde att jobba, trots förkylningssymptom, för att inte jobbet skulle bli lidande. De var ju mer att göra och typ dom flesta fattade väl det. (IP1)

Analysen visade även att några arbetsledare samt skyddsombud noterade att sjuknärvaro hade en negativ påverkan, då det inom vissa arbetsplatser skapade konflikter samt osäkerhet bland övriga i personalgruppen. Arbetstagare som kom till jobbet med förkylningssymptom ifrågasattes av såväl kollegor som arbetsledare, då ingen ville bli smittad av sjukdom. Detta går bland annat att se i citat nedan.

Om någon kom in för att jobba och var lite snuvig och så, så frågade man vad gör du här liksom? Andra blev irriterade och ville inte prata med den som va sjuk eller gå nära liksom. Man visste ju inte 100 varför personen va sjuk och det klart ingen ville ju bli sjuk. (IP2)

7.2 Nya rutiner och arbetssätt

Denna kategori består av underkategorierna *rutiner* samt *arbetssätt* och beskriver därmed hur arbetsuppgifter samt rutiner såg ut under Covid-19 pandemin för arbetstagare inom dagligvaruhandeln. Arbetsledarna samt skyddsombuden beskrev att arbetsuppgifternas villkor ändrades samtidigt som det uppkom nya rutiner till följd av att arbetet skulle anpassas till de nationella restriktionerna som rådde i samhället. Gemensamt för både arbetsuppgifter samt rutiner var att de skulle fungera till de krav som samhället ställde på verksamheten under pandemin.

7.2.1 Rutiner

Denna underkategori beskriver vilka rutiner som uppkom för arbetstagarna under Covid-19 pandemin. I analysen framkom det att samtliga deltagare menade på att det uppkom många nya rutiner under pandemins början för att begränsa smittspridningen. Bland dessa fanns rutiner för personhygien samt renhållning av arbetsredskap. Arbetstagarna fick under denna period som rutin att tvätta händerna flera gånger under arbetsdagen och flera av arbetstagarna använde engångshandskar samt ansiktsmasker. Det framkom även i analysen att arbetstagarna fick som rutin att rengöra arbetsredskap såsom kassa och arbetsdoser som de använt innan nästa arbetstagare skulle använda dem. Flera av arbetsledarna samt skyddsombuden redogjorde även att arbetstagarna inte upplevde att de fick möjlighet att vara med och påverka utformningen för de nya rutinerna, då de flesta rutiner som uppkom var direktiv som kom från butiksledningarna. Detta framkom bland annat i citat nedan.

Vi fick direktiven högre uppifrån, så det var ingenting som vi kunde vara med och påverka överhuvudtaget. På golvet fanns det inte så mycket att säga. Man kom till jobbet och då var det en sak som gällde bara, en annan dag var det en annan sak som gällde och det var bara att gilla läget. (IP6)

7.2.2 Arbetssätt

Denna underkategori beskriver hur ordinarie arbetsuppgifter ändrades till följd av Covid-19 pandemin samt vilka arbetsuppgifter som tillkom under perioden. Analysen visade på att flera av arbetsledarna samt skyddsombuden uppgav att de flesta arbetsuppgifter som förekom för

arbetstagarna under pandemin var samma uppgifter som fanns sedan innan pandemin bröt ut, men att det även förekom ett fåtal nya arbetsuppgifter.

Analysen visade dock på att det förekom skillnader i arbetsbelastningen mellan olika arbetsplatser inom dagligvaruhandeln. Å ena sidan uppgav flera av deltagarna att de ordinarie arbetsuppgifterna under pandemin krävde mer av arbetstagarna då de behövde arbeta i ett högre tempo, då många arbetsuppgifter fördubblades i mängd och därmed även i tid samtidigt som somliga arbetsledare samt skyddsombud uppgav att det inom vissa arbetsplatser blev mindre att göra, då de hade mindre kunder och då mindre i arbetsuppgifter.

Flera av deltagarna uppgav att en vanlig uppfattning bland arbetstagarna var att skillnaden i arbetsbelastningen berodde på mataffärernas geografiska placering. Där det framkom att arbetstagarna trodde att detta berodde på att människor under pandemin arbetade hemifrån i högre utsträckning och därmed handlade mer i sina lokala affärer än i centrala mataffärer som de annars passerade för att handla på vägen till eller från sina arbeten. De menade även att människor handlade mer i sina lokala mataffärer då restriktionerna begränsade deras möjligheter att äta på restaurang.

I analysen framkom det att de nya arbetsuppgifterna som tillkom för arbetstagarna i de allra flesta arbetsplatser inom dagligvaruhandeln var att de behövde se över så att restriktionerna som gällde för handelsplatser efterföljdes inne i butikerna. Detta handlade i perioder om att arbetstagarna behövde räkna besökare så att det inte var mer än 50 personer inne i butikerna samtidigt. Arbetstagarna behövde under pandemin även se över att markeringar om att hålla avstånd fanns på rätt plats samt att dessa blev utbytta om de blivit slitna eller förstörda.

7.3 Skydd för att förhindra smitta

Denna kategori består av underkategorierna *tillgängliga skydd* och *ej tillgängliga skydd*. De beskriver de skydd som arbetsledarna samt skyddsombuden menade fanns tillgängliga, samt de skydd som inte fanns tillgängliga inom dagligvaruhandeln under Covid-19 pandemin. Vilka skydd som användes samt vilka skydd som önskades för perioden varierade mellan arbetsplatserna. Det som dock var gemensamt för dessa var att deltagarna noterade att skydden var nödvändiga för arbetstagarna skulle kunna utföra sitt arbete på ett säkert sätt.

7.3.1 Tillgängliga skydd

Denna underkategori beskriver de skydd i form av redskap och information som arbetsledarna samt skyddsombuden menade att arbetstagarna hade under större del av pandemi perioden och som de även använde sig av för att skydda sig mot smitta och sjukdom. Det framkom i analysen att majoriteten av deltagarna noterade att arbetstagarna vid början av pandemin använde information från myndigheter som rekommenderade om att hålla avstånd mellan personer som ett sätt för att skydda sig mot smitta. Avståndet hölls då både mellan arbetstagarna i arbetsgruppen samt mellan arbetsgruppen och kunder. Det framkom även i analysen att hålla avstånd för att skydda sig själv och andra från smitta även var ett sätt för att visa både hänsyn och respekt för varandra. Detta går bland annat att se i citat nedan.

Man visade lite respekt genom att ha ett visst avstånd mellan varandra, det var ju ett typ av skydd. Det blev en grej att det var så man gjord helt enkelt. Många va liksom att jag bryr mig om dig, så jag vill inte gå nära, för man visste aldrig vad som skulle hända, ingen visste. (IP1)

I analysen framkom det att somliga arbetsledare samt skyddsombud noterade att arbetstagarna använde de skydd som fanns tillgängliga i deras arbetsplatser under pandemi perioden. Detta var då skydd i form av engångshandskar, ansiktsmasker samt arbetskläder som var tryckta med text som uppmanade till att hålla avstånd för att skydda sig själva samt personer som de kom i kontakt med via arbetet såsom kunder, leverantörer och säljare. Detta framgår bland annat i citat nedan

Vi har använt de utrustningar som vi borde använda under arbetsdagarna. Det grejer vi hade, det var grejerna vi också använde. Visa hade allt på sig handskar, ansiktsgrejen, allt. Tror man tänkte lika bra att ta skydden, för mig och för den man möte där i butiken. (IP3)

7.3.2 Ej tillgängliga skydd

Denna underkategori beskriver vilka skydd som arbetsledarna samt skyddsombuden menade att arbetstagarna saknade för att skydda sig själva från smitta under Covid-19 pandemin. Vilka skydd som saknades varierade i tid samt mellan olika arbetsplatser. I analysen framkom det att flera av deltagarna noterade att det tog lång tid innan rätt skydd i form av redskap kom fram till deras arbetsplatser. De redskap som framgick saknades var plexiglas vid kassorna samt markeringar på golvet som påminde alla om att hålla avstånd. Några av arbetsledarna samt skyddsombuden återgav att det inom deras arbetsplatser fick utforma egna skydd för att skydda sig mot smitta samt minska på smittspridningen av Covid-19. Detta framgår i citat nedan.

I min butik tog det lång tid innan vi fick upp något skydd ut mot kund och det skyddet som vi hade ut mot kund var ett skydd som vi själva byggde upp. (IP2)

I analysen framkom det att flera av arbetsledarna samt skyddsombuden vid upprepade tillfällen under pandemin noterade att det även saknades förbrukningsbara skydd i form av handskar, handdesinfektion och ansiktsmasker. Under långa perioder gick dessa inte att beställa till arbetsplatserna, då de var slut i lager på grund av varubrist och när de fanns på plats, räckte de inte länge, då de förbrukades snabbt. Nedan citat sammanfattar hur situationen kring varor som inte gick att beställa till butikerna såg ut.

Det gick inte att beställa handskar på väldigt länge. Det gick inte att beställa handdesinfektion också på väldigt länge, så även fast vi behövde ha alla de här sakerna, så fick vi inte dom på en gång. Det tog ungefär sex månader så vi kunde få in saker. (IP1)

Ur analysen framkom det att flera av arbetsledarna samt skyddsombuden noterade att arbetstagarna under pandemin upplevde att det fanns mycket samt tydliga restriktioner för vad som gällde för att undvika samt begränsa smitta inom andra yrkesgrupper såsom vård och skola, men att tydliga restriktioner saknades för dagligvaruhandeln. Det framgick även att flera av deltagarna upplevde att arbetstagarna inom dagligvaruhandeln kände sig lågt prioriterade eller bortglömda vad gäller skydd i jämförelse med andra yrkesgrupper under

pandemin. Det framkom även att vissa av arbetsledarna samt skyddsombuden ansåg att direktiv samt information borde ha utformats på ett annorlunda sätt samt att det tog lång tid innan direktiv och information utformades för att skydda arbetstagare inom dagligvaruhandeln, vilket i sin tur medförde att arbetstagare inte kände sig skyddade av någon under Covid-19 pandemin. Detta framgår bland annat i citat nedan.

Men det var väldigt lite direktiv som faktiskt var riktade för att skydda personalen, så det borde ha gjorts eller setts över på ett annorlunda sätt, personalen upplevde sig inte skyddade av någon. (IP6)

Analysen visade att flera av arbetsledarna samt skyddsombuden uppgav att arbetstagarna upplevde att de fick lite samt otydlig information och stöd från arbetsledningarna under pandemin. Flera deltagare uttryckte även att det på grund av den bristande informationen inte förekom mycket hänsyn till restriktioner i matbutiker. Somliga arbetsledare samt skyddsombud uppgav att arbetstagarna även uttryckte att de önskat mer information från arbetsledningarna och fackliga organisationer och att fler kontroller utförts av relevanta myndigheter för att säkerställa att rätt skydd fanns på plats. Några av deltagarna uppgav även att bristen på information ledde till att det blev svårt för arbetstagare inom branschen att veta hur de skulle tillämpa restriktionerna samt hänvisa till vad som gällde för såväl arbetsgruppen som kunder. Att det fanns en önskan om mer information från ledningarna och myndigheter går att se i citat nedan.

De ville ha mer och tydligare information från myndigheterna, arbetsgivare och facket om arbetsplatsen, vad som gällde, vad de skulle tänkt på, vad de skulle säga om någon på jobbet undrade. Ingen visste något. (IP5)

7.4 Arbetstillfredsställelse

Kategorin består av underkategorierna *stöd hos varandra, meningsfullt arbete* samt *samarbete* och beskriver de positiva effekterna som arbetsledare samt skyddsombud noterade att covid-19 pandemin hade för arbetstagarna och därmed för arbetsmiljön inom dagligvaruhandeln. Dessa effekter uppstod då arbetstagare sökte stöd och hjälp hos varandra samt när de kände att de utförde ett meningsfullt arbete. De positiva effekterna upplevdes på olika sätt samt vid olika situationer, det som de dock hade gemensamt var att de skedde när arbetstagare behövde anpassa arbetet till den nya tillvaron som Covid-19 pandemin medförde.

7.4.1 Stöd hos varandra

Denna underkategori beskriver de stöd som arbetsledarna samt skyddsombuden noterade att arbetstagare fann hos varandra under Covid-19. Av analysen framkom det att stödet varierade mellan arbetstagare samt mellan arbetsplatser. Där det inom vissa arbetsplatser inte upplevdes att stödet mellan arbetstagare ändrades i jämförelse med innan pandemin, men att stödet mellan arbetstagarna förblev god. Citat nedan visar på att deltagarna inom vissa arbetsplatser inte noterade att stödet mellan arbetstagarna ändrades.

Stödet emellan personalen ändrades inte alls, skulle jag säga. Det var som vanligt. Det var okej innan med men, det var inte så att det ändrades under coronan heller. Det blev inte bättre eller sämre, det var liksom helt okej. (IP7)

Analysen visade även att arbetsledarna samt skyddsombuden noterade att arbetstagarna på vissa arbetsplatser fann stöd hos varandra, detta speciellt när de skulle utföra sina arbetsuppgifter. Detta då de försökte utföra arbetet på ett så säkert sätt som möjligt och inte utsätta varken sig själva eller andra i arbetsgruppen för smittrisk. Detta framgår i citat nedan.

Man försökte finnas där för varandra och liksom stötta varandra så att arbetet blev utfört på ett bra sätt. Man försökte jobba så att alla var säkra och om någon inte va kände sig så säker då försökte man lägga om så att den som jobbade skulle känna att den kunde komma till oss eller någon i gruppen och säga det. (IP4)

Analysen visade att för arbetsledarna samt skyddsombuden som noterade att arbetstagarna sökte stöd hos varandra, att stödet inte alltid var relaterat till deras arbetsuppgifter, utan stödet dem emellan kunde handla om deras mående allmänt sett. För de arbetsplatser där arbetstagarnas sökte stöd hos varandra uppgav deltagarna att kommunikationen förbättrades samt sammanhållningen i arbetsgruppen markant.

7.4.2 Meningsfullt arbete

Denna underkategori beskriver arbetsledarnas samt skyddsombudens uppfattning om arbetstagarnas upplevelse om deras arbete var av mening och vikt under Covid-19 pandemin. Analysen visade att det förekom skillnader i arbetsledarnas samt skyddsombudens upplevelser kring arbetstagarnas inställning om de hade ett arbete som de ansåg var meningsfullt. Inom somliga butiker noterade deltagarna att arbetstagarna ansåg att det fanns en självklar samt viktig mening i deras arbete. Arbetet upplevdes som meningsfullt då dagligvaruhandeln räknades som en samhällsviktig verksamhet och arbetsuppgifterna behövde därmed genomföras. Detta för att människor i samhället behövde handla mat oavsett vilken situation som då rådde i världen. Detta framkommer i citat nedan.

Vi hade en viktig roll inom pandemitiden för att alla behövde mat. (IP5)

Ur analysen framkom det även att somliga av arbetsledarna samt skyddsombuden noterade att arbetstagarna hade delade uppfattningar om arbetet var meningsfullt under Covid-19 pandemin. De upplevde att arbetstagarna hade förståelse till varför arbetet behövde utföras samtidigt som de var bekymrade över att behöva utföra sina arbeten och därmed behöva möta flertal personer, vilket framgår i citaten nedan.

Jag tror att det var lite splittrat, jag tror att vissa tänkte att det var meningsfullt för att vi blev ju ändå listade som en samhällsbärande eller samhällsviktig medan andra tyckte kanske att det inte var så viktigt att butiken behövde ha öppet. (IP5)

7.4.3 Samarbete

Denna underkategori beskriver hur arbetsledarna samt skyddsombuden upplevde att Covid-19 pandemin påverkade samarbetet för arbetstagarna. Analysen visade att flera av arbetsledarna samt skyddsombuden noterade att samarbetet mellan arbetsgruppen förbättrades under denna period, arbetsrelationerna blev vid flera arbetsplatser bättre och starkare samt att arbetstagarna kom varandra närmare än innan Covid-19 pandemin. De beskrev att arbetstagarna under denna period försökte underlätta arbetsuppgifterna så mycket de kunde för varandra samt att det ofta förekom att de arbetade i grupper. Denna utveckling av samarbetet visas i citat nedan.

Man jobbade lite mer åt att, man jobbade som en grupp, samarbetet ökade absolut. I ett försök att underlätta saker för varandra, (IP4)

7.5 Påfrestningar

Kategorin beskriver de påfrestningar som arbetsledarna samt skyddsombuden upplevde att Covid-19 medförde hos arbetstagarna inom dagligvaruhandeln. De noterade att dessa påfrestningar gav uttryck under pandemin samt arbetets gång samt att arbetstagare påverkades på olika sätt samt i olika skeden under Covid-19 pandemin. Gemensamt för dessa påfrestningar var att de upplevdes som ansträngande samt uppstod på grund av den ändrade arbetsbördan under pandemin.

7.5.1 Negativa Emotioner

Denna underkategori beskriver flera av de negativa emotioner som arbetsledarna samt skyddsombuden noterade att arbetstagarna upplevde under Covid-19 pandemin. Ur analysen framkom det att flera av arbetsledarna samt skyddsombuden noterade att arbetstagarna upplevde mer oro under pandemin. Orsakerna till oron hos arbetstagarna tros ha berott på osäkerhet kring deras arbetssituation i form av förutsättningar samt villkor inom arbetet samt osäkerhet kring deras anställningar och omsättningsnivåer. De noterade även att oron hos arbetstagarna berodde på risken för att bli smittade av Covid-19 samt oro för att eventuell smitta även skulle kunna drabba deras familjer och anhöriga.

Trots att analysen visade att deltagarna uppgav att flera arbetstagare upplevde arbetet som meningsfullt, framkom det även att somliga arbetstagare inte upplevde arbetet på detta sätt under Covid-19 pandemin. Det framkom i analysen att somliga arbetsledare samt skyddsombud tror att detta berodde på den upplevda oro som somliga arbetstagare kände under pandemin. Vissa deltagare fick erfara att det fanns arbetstagare som önskade att även mataffärer hade stängt ner under denna period, då de var oroliga och ställde sig frågande till varför de behövde fortsätta utföra sina arbetsuppgifter när många andra verksamheter fick stänga ner.

Det framkom även i analysen att flera av arbetsledarna samt skyddsombuden uppmärksammade att flera arbetstagare var rädda under perioden för pandemin samt att bli smittad av Covid-19 var en av de främsta orsakerna till den upplevda rädslan. Arbetsledarna samt skyddsombuden noterade att detta var något som arbetstagarna ofta tänkte på under arbetsdagarna. Det framkom att rädslan för att bli smittad av Covid-19 grundade sig i att det i början av pandemin inte fanns klar information samt kunskap kring hur Covid-19 smittade. Med tiden ändrades orsaken till att uppleva rädsla, till att bero på att arbetstagarna var tvungna att arbeta nära varandra och därmed inte kunna hålla tillräcklig distans som under perioden var en av de nationella rekommendationerna. Analysen visade även på att deltagarna inom somliga arbetsplatser upplevde att stödet och samarbetet mellan arbetstagarna försämrades, då de menade att arbetstagaren arbetade individuellt i större utsträckning än innan pandemin. Det framkom att arbetstagarna inom dessa arbetsplatser var rädda även för varandra, då de menade att det var svårt att veta om någon i arbetsgruppen var smittad av Covid-19 eller hade umgåtts med någon som var smittad.

Det var inte lika mycket stöd som det var innan Covid, för folk var rädda för varandra typ. Man visste inte vem som hade smitta eller vem som inte hade eller om någon hade liksom umgåtts med någon annan som hade haft Covid-19. (IP2)

Somliga arbetsledare samt skyddsombud uppmärksammade även att vissa arbetstagare inom arbetsgrupperna även var rädda för att avlida, detta då flera inom arbetsgrupperna ingick i riskgrupper och då löpte en förhöjd risk till att bli allvarligt sjuka och därmed avlida till följd av Covid-19. Detta framgår bland annat i citat nedan.

Man var rädd för att bli sjuk, man var rädd för att dö, rädd för att någon ska ha corona, Jag vet flera som hade ju grejer som diabetes och andra grejer redan innan, så ja dom var supernojliga det var ju mer risk för dom, det är klart. (IP3)

Det framkom i analysen att den upplevda stressen ökade för de flesta arbetstagarna under Covid-19 pandemin. Det visade sig att detta berodde på att arbetsförhållandena ändrades, det framkom även att flera mataffärer fick mer att göra då de dagligen fick ta emot ett högre antal kundbesök än innan pandemin. Inom dessa matbutiker upplevde arbetsledarna samt skyddsombuden att arbetstagarna hade det mycket stressigt. Stressen berodde även på arbetsbelastningen, på grund av frånvaro, samt att de behövde ha uppsikt över att restriktionerna i form av avståndstagande samt att maxantalet för besökare i butik efterföljdes av såväl kunder som övriga i arbetsgruppen. Ur analysen framkom det att somliga deltagare menade på att stressen som uppkom under Covid-19 pandemin fortfarande finns kvar på flera arbetsplatser inom dagligvaruhandel, detta går att se i citat nedan.

Det var många som upplevde stress som kanske inte har försvunnit helt och hållet. Det känns som att många idag, än idag har kvar den där tyngden, det är som att många på jobbet inte kan komma från springen i stressen vi hade då, så vem vet det här kanske är det nya sättet folk är på bara. (IP6)

Analysen visade att somliga arbetsledare samt skyddsombud även lade märke till att stress var något som upplevdes olika mellan arbetstagarna inom dagligvaruhandeln under pandemin. Inom vissa arbetsplatser upplevde vissa arbetsledare samt skyddsombud att den upplevda stressen hos arbetstagarna i relation till arbetsuppgifterna minskade då somliga butiker inom dagligvaruhandeln fick mindre att göra då det dagliga kundantalet minskade markant. Detta visas i citat nedan.

Det var inte stressigt, då det var mindre kunder på jobbet. Kunderna försvann en dag bara, och vi var kvar i tomma lokaler. Vi fick vara kreativa och komma på vad vi skulle göra med all tid. Så vi gjorde sånt som vi annars inte hann med, det var ju typ bara vi. (IP3)

7.5.2 Kroppsliga besvär

Denna underkategori beskriver de kroppsliga besvär som arbetsledarna samt skyddsombuden uppmärksammade att arbetstagarna led av under Covid-19 pandemin. Ur analysen framkom det att flera av arbetsledarna samt skyddsombuden lade märke till att det förekom mycket fysiska besvär samt skador bland arbetstagarna. Besvären visade sig i form av att flera i arbetsgruppen uttryckte att de hade värk eller smärta i huvud, armar, rygg eller ben. Detta främst hos arbetstagare som hade i uppgift att lasta av och plocka fram varor vid leveranser. Även stelhet i muskler var ett vanligt besvär som flera i arbetsgruppen klagade över under

arbetstagarna. I analysen framgick det att deltagarna noterade att detta var något som förekom bland flera arbetstagare oberoende på vilka arbetsuppgifter de hade. De uppmärksammade även att flera arbetstagare upplevde trötthet i samband med att de skulle utföra sina arbetsuppgifter. Flera av arbetsledarna samt skyddsombuden beskrev att det var vanligt förekommande under perioden att arbetstagare råkade skada sig fysiskt när de skulle utföra sina arbetsuppgifter. Förekomsten sammanfattas i citat nedan.

Det var nästan alltid någon som blev småskadad under arbetstid och om man inte var skadad så blev man det... man gjorde grejer under press och då, då tänkte man inte på att lyfta rätt eller vad de nu kunde vara, tror inte man tänkte på sånt man ville ju bara få grejer gjorda och få de undan. (IP7)

Det framkom i analysen att några arbetsledare samt skyddsombud trodde att de olika påfrestningar som uppstod för arbetstagarna under pandemin tros ha berott på pandemins varaktighet, då det blev mer ansträngande samt påfrestande psykiskt och fysiskt ju längre pandemin fortlöpte

Ju längre in vi kom in i pandemi perioden kände jag att saker och ting blev jobbigare och jobbigare. (IP4)

7.6 Pandemin påverkade arbetsmiljö för arbetstagare inom dagligvaruhandeln

Under studiens gång och därmed även under analys har ett tema växt fram ur de fem identifierade kategorierna. Kategorin ”Ökad sjukfrekvens på arbetsplatsen” beskriver dels orsakerna till att arbetstagarna inom dagligvaruhandeln var sjukfrånvarande, dels hur sjuknärvaron såg ut på arbetsplatsen. Att det förekom mycket sjukdom på arbetsplatser kan uppfattas som en aspekt som i sin tur påverkade arbetsmiljön för arbetstagarna inom dagligvaruhandeln. Kategorin ”nya rutiner och arbetsätt” beskriver både vilka nya rutiner som uppkom samt vilka arbetsätt som förekom. Dessa två faktorer är något som i sin tur kan uppfattas som en påverkan för den fysiska arbetsmiljön. Även den tredje kategorin ”Skydd för att förhindra smitta” som beskriver vilka skydd som fanns tillgängliga men även de skydd som inte fanns tillgängliga, kan förstås som en påverkan för att arbetsmiljön ändrades under pandemin, utifrån att skydd är av stor betydelse för arbetstagarnas fysiska hälsa. Kategorin ”arbetstillfredsställelse” beskriver när arbetstagarna upplevde tillfredsställelsen. Trots att det framkom delade meningar kring när och hur tillfredsställelsen upplevdes kan de delade uppfattningar ändå visa på att den sociala samt psykiska arbetsmiljön påverkades under pandemin. Den femte kategorin ”påfrestningar” beskriver vilka påfrestningar i form av kroppsliga och psykiska aspekter, som arbetstagarna drabbats av under pandemin. Då påfrestningarna var såväl kroppsliga samt psykiska kan dessa uppfattas ha påverkat den psykiska och fysiska arbetsmiljön.

8. DISKUSSION

I detta avsnitt diskuteras fynd i studiens resultat samt styrkor och svagheter i studiens metod. De intervjuade arbetsledarna samt skyddsombuden benämns i detta avsnitt även som deltagare.

8.1 Resultatdiskussion

Syftet med denna studie var att undersöka hur arbetsmiljön för arbetstagare inom

dagligvaruhandeln påverkades under Covid-19 pandemin mellan år 2020–2022, ur arbetsledares samt skyddsombuds perspektiv. Av resultatet framgick det att arbetsmiljön under perioden påverkades såväl socialt, psykiskt samt fysiskt. Den sociala arbetsmiljön påverkades genom att en stor del av arbetstagarna inom branschen utvecklade samarbetet dem emellan samt fann stöd hos varandra. Vidare framkom det att även den psykiska arbetsmiljön påverkades, då flera av arbetstagarna enligt de intervjuade arbetsledarna samt skyddsombuden uttryckte psykiska påfrestningar i form av oro, rädsla och stress i relation till arbetet. Dock framkom det även ur arbetsledarnas samt skyddsombudens svar att arbetstagarna upplevde arbetet under pandemi perioden som meningsfullt. Nya rutiner och arbetssätt som förekom under perioden, samt tillgängliga eller icke tillgängliga skydd kan i sin tur ha påverkat den fysiska arbetsmiljön under Covid-19 pandemin för arbetstagare inom dagligvaruhandeln.

Resultaten i denna studie visar att flera av deltagarna menade att arbetstagarna inom dagligvaruhandeln under Covid-19 pandemin trots påfrestningar under perioden upplevde sitt arbete som meningsfullt. Detta är något som går att koppla samman med flera komponenter inom KASAM, däribland med meningsfullhet som är en av de tre komponenterna som ingår i begreppet. Meningsfullhet beskrivs vara inställningen som en individ har till olika situationer och händelser, för att en individ ska uppfatta en situation eller händelse som meningsfull krävs det att individen har god motivation till att möta situationen eller händelsen. (Antonovsky, 2005). Detta är något som flera av deltagarna i denna studie vittnade att flera av arbetstagarna inom dagligvaruhandeln hade, då de upplevde att deras arbete var meningsfullt utifrån motivationen att de hade ett viktigt arbete och därmed en viktig roll i samhället under pandemin. Detta resultat är något som går i linje med resultaten i en amerikans studie skriven av Van Wingerden och Van der Stoep (2018) som menar att arbetstages motivation har koppling till den upplevda meningsfullhet som de känner på sina arbetsplatser.

Vidare framkom det i denna studie att arbetsledarna samt skyddsombuden noterade att flera arbetstagare utvecklade samarbetet dem emellan samt att de fann stöd hos varandra. Även detta är aspekter som kan kopplas samman med KASAM, däribland med komponenten om hanterbarhet. Hanterbarhet handlar om den kraft som individer skapar för att styra uppkomna situationer som kan anses vara slumpmässiga eller plötsliga (Antonovsky, 2005). Detta är något som framkom att arbetstagarna under perioden gjorde, då de skapade kraft genom samarbete och stöd för att kunna hantera situationen inom arbetet som plötsligt uppkommit under pandemin. Detta visas även i en amerikansk studie skriven av Jolly m.fl. (2020) som menar att stöd på arbetsplatsen är av vikt för att hantera de krav som ställs på arbetstagaren. För de arbetstagare som under perioden upplevde både meningsfullhet samt hanterbarhet som är två av tre komponenter inom KASAM, skulle det kunnat medfört att arbetstagarna under perioden fått högre KASAM. Detta kan i sin tur ha haft betydelse för den sociala arbetsmiljön, då arbetstagarna upplevde att de tillsammans kunde hantera den uppkomna situationen inom arbetet. Det kan ha haft betydelse för den psykiska arbetsmiljön, då arbetstagarna upplevde att de utförde ett arbete som de fann meningsfullt.

Trots att arbetet under Covid-19 pandemin enligt deltagarna i denna studie upplevdes som meningsfullt av många arbetstagare inom dagligvaruhandeln samt att stödet och samarbetet

dem emellan förbättrades. Var det flera arbetsledare och skyddsombud som vittnade om att arbetstagarna under perioden även upplevde psykiska påfrestningar såsom oro, rädsla och stress. Detta kan jämföras med resultatet i en filippinsk studie skriven av Leodoro och De los Santos (2020) som fann att psykisk ohälsa bland arbetstagare var ett utbrett problem under Covid-19 pandemin, då flera arbetstagare upplevde påfrestningar såsom stress och oro. Resultatet i föreliggande studie visar dock inte hur utbredd de psykiska påfrestningarna bland arbetstagarna inom dagligvaruhandeln var. En australiensisk studie av Calex m.fl. (2017) skriver att det är vanligt att lida av psykisk ohälsa i tystnad och inte söka hjälp för detta. Om det skulle vara så kan det ge stöd för att den psykiska ohälsan bland arbetstagare inom dagligvaruhandeln under Covid-19 pandemin kan ha varit mer utbredd än vad som noterades av de intervjuade arbetsledarna och skyddsombuden. Det kan då ha funnits flera arbetstagare som led av psykiska påfrestningar under perioden, men som varken gav uttryck för det eller som sökte hjälp för det.

Flera av deltagarna delade på erfarenheten av att det förekom hög sjukfrånvaro inom dagligvaruhandeln under åren 2020–2022. Detta överensstämmer också i viss mån med resultatet i den finska studien av Lieslehto m.fl. (2022), där det framgår att det förekom hög sjukfrånvaro även bland arbetstagare inom vårdarbeten under pandemin. Enligt den svenska studien skriven av Holmlund, (2022) kände arbetstagare inom dagligvaruhandeln en oro för att förlora inkomst under Covid-19 pandemin. Att arbetstagarna hade hög sjukfrånvaro under pandemin är något som kan ha påverkat såväl den enskilde arbetstagaren som arbetsgruppen. För den enskilde arbetstagaren kan sjukfrånvaro ha haft betydande konsekvenser för den psykiska hälsan då det kan ha funnits upplevd oro samt stress för att förlora inkomst till följd av sjukfrånvaro.

Att flera arbetstagare var sjukfrånvarande samtidigt under pandemin kan ha lett till personalbrist, något som i sin tur kan ha påverkat arbetsmiljön negativt generellt sett. Personalbrist kan då ha påverkat den psykiska arbetsmiljön genom att arbetstagare upplevde stress över att hinna med ordinarie arbetsuppgifter med mindre personalstyrka. I en indonesisk studie skriven av Irawanto m.fl. (2021) framgår det att upplevd stress bland arbetstagare var ett vanligt problem under Covid-19 pandemin. Stress är något som kan ha påverkat även den fysiska arbetsmiljön då arbetstagarna för att hinna med arbetsuppgifterna kan tänkas ha arbetat i besvärliga arbetsställningar samt att de under tidspress kan ha gjort tyngre lyft än vad som anses säkert för att inte orsaka fysiska skador. Vidare kan den sociala arbetsmiljön även tänkas ha påverkats då arbetstagare under perioder med hög sjukfrånvaro och därmed eventuell personalbrist kan ha medfört att arbetstagarna inte haft lika stor möjlighet till att samspela och samarbeta med andra arbetstagare inom arbetsgruppen.

Av resultatet framkom det även att deltagarna uppmärksammade att arbetstagarna mot slutet av Covid-19 pandemin närvarade på sina arbeten trots symptom på sjukdom, om de visste att dessa inte berodde på Covid-19 smitta. Flera arbetstagare uppgav att anledningen till detta var att de inte ville att arbetet skulle bli lidande. Författaren till denna studie har inte funnit liknande resultat i tidigare genomförd forskning. Av denna anledning kan det tänkas vara av vikt att framhäva detta resultat, då det framhäver aspekter som kan vara av vikt för att skapa

förståelse för hur sjukdomsbilden samt dess orsaker såg ut inom dagligvaruhandeln under Covid-19 pandemin. Sjuknärvaron bland arbetstagarna kan då ha berott på att de förutom att de inte ville att arbetet skulle bli drabbat även ha haft som orsak att de var oroliga för att förlora inkomst vid sjukfrånvaro. Detta är något som kan ha påverkat den psykiska arbetsmiljön på så sätt att sjuknärvaro kan ha skapat en stressad situation samt oro bland övriga i arbetsgruppen, då det kan ha skapat osäkerhet kring vilken sjukdom eller smitta den sjuka arbetstagaren kom till arbetsplatsen med. Vidare kan sjuknärvaro bland arbetstagarna haft betydelse för den fysiska arbetsmiljön, då resterande arbetstagare kan ha påverkats fysiskt genom att ha blivit sjuka, då de smittats av den sjuknärvarande kollegan.

Resultaten i föreliggande studie visar att deltagarna noterade att många arbetstagare upplevde stress i relation till sina arbetsuppgifter och sitt arbete under pandemin. Det framkom även att den upplevda stressen bland arbetstagarna visade sig på olika sätt. Att arbetstagarna upplevde stress på olika sätt kan förklaras med att reaktionen på stress varierar beroende på hur den stressfulla situationen uppfattas (Perski, 2009). För somliga arbetstagare kan den ändrade arbetssituationen som rådde under pandemin ha uppfattats eller tolkats som mindre hotfull och därmed upplevdes situationen inte heller som stressfull för dem. Medan andra arbetstagare kan ha uppfattat eller tolkat situationen som hotfull och därmed även stressande. Att arbetstagare inom dagligvaruhandeln upplevde stress inom sina arbeten kan liknas med resultatet i den indonesiska studien skriven av Irawanto m.fl. (2021) som fann att stress inom arbetet var vanligt förekommande under Covid-19 pandemin.

I föreliggande studie framkom det att arbetstagarna inom dagligvaruhandeln upplevde såväl psykiska som fysiska påfrestningar under Covid-19 pandemin. Detta kan liknas med resultatet i den filippinska studien av Leodoro och De los Santos (2020) som fann att arbetstagare under Covid-19 pandemin upplevde psykiska påfrestningar i form av stress och oro i relation till arbetet. De psykiska samt fysiska påfrestningarna kan ha påverkat den redan höga sjukfrånvaron som till största del under pandemin tros ha berott på Covid-19 smitta. De psykiska påfrestningar bland arbetstagarna kan ha påverkat sjukfrånvaron utifrån den rädsla, oro samt stress som de upplevde och därmed förhindrat dem från att kunna gå till sina arbeten och utföra sina arbetsuppgifter. Vidare kan sjukfrånvaron även ha påverkats av den fysiska påfrestningen samt skador som arbetstagare råkade ut för under arbetstid under Covid-19 pandemin.

Denna studies resultat visar att arbetsledarna samt skyddsombuden ansåg att skydd för att begränsa smittspridningen var av stor vikt för arbetstagarna inom dagligvaruhandeln under pandemin. Det framkom att somliga deltagare ansåg att tillräckliga skydd saknades för att arbeta på ett säkert sätt. Det skydd som dock ansågs vara tillgängliga fanns inom arbetstagarnas arbetsrelationer, arbetsorganisationer samt hos nationella myndigheter. De skydd som fanns tillgängliga närmast arbetstagaren var de skydd som arbetstagaren själv kunde välja om dessa skulle användas eller inte som exempelvis handskar eller munskydd. Vidare fanns skydden därefter hos arbetsgruppen. I form av att arbetstagarna ständigt påminde varandra om vikten av att hålla avstånd. Skydden fanns även inom arbetstagarens närmiljö, i form av arbetsledning som utformade rutiner för att möta de krav som ställdes på

dagligvaruhandeln under perioden, samt att dem försåg arbetsplatser med utrustning. Slutligen fanns även skydd i form av rekommenderade skyddsåtgärder från nationella myndigheter.

Att skydden fanns tillgängliga på olika nivåer kan kopplas samman med strukturen inom den socioekologiska modellen som består av individ, mesonivå, exonivå samt makronivå. Den socioekologiska modellen syftar till att förklara hur olika relationer påverkar individen. Samt till att skapa förståelse kring hur individer utvecklas i relationer till andra individer, aktörer samt samhället (Hwang & Nilsson, 2019). Att skydden för att begränsa smittspridningen av Covid-19 fanns på olika nivåer kring arbetstagarna kan ha påverkat medvetenheten samt utveckling av synsättet kring skyddens vikt för att begränsa smittspridningen i samhället under pandemin hos den enskilde arbetstagaren.

Smittskyddslagen (SmittskL, 2004:168) menar att regioner, kommuner och den enskilda individen har ett gemensamt ansvar för att begränsa sjukdomar som kan vara fara för människors hälsa och liv. Resultat i denna studie visar att arbetstagare inom dagligvaruhandeln inte fick skydd i tid i form av exempelvis plexiglas. Detta skulle kunna visa på lokala brister i att efterfölja smittskyddslagen. Arbetsledarna samt skyddsombuden uppgav även att flera arbetstagare uttryckt att de önskat att fler kontroller av relevanta myndigheter hade utförts under perioden. Något som skulle kunna visa på regionala brister förekom i att efterfölja smittskyddslagen. Det framkom även i denna studie att deltagarna noterade att arbetstagarna inom dagligvaruhandeln använde de skydd som fanns för att begränsa smittspridningen. Vilket kan visa på att enskilda arbetstagare efterföljde smittskyddslagen genom att försöka begränsa smitta som i sin tur kunde utgöra ett hot för andras liv och hälsa.

Det framkom även i föreliggande studie att arbetsledarna samt skyddsombuden beskrev att arbetet förändrades utifrån att det uppkom nya rutiner samt nya arbetssätt under pandemin för att kunna möta de krav som samhället ställde för att minska på smittspridningen av Covid-19. Resultaten i denna studie är jämförbara med resultatet i en tysk studie skriven av Muller m. fl. (2023) som också fann att det under pandemin uppkom flera nya rutiner och arbetssätt till följd av att samhället ändrades och att åtgärder behövde tas för att begränsa smitta av Covid-19. Utöver den stress som fanns till följd av rädsla för att bli smittad, kan den rapporterade upplevda stressen även tänkas ha berott på nya rutiner och arbetssätt som uppstod under perioden. Arbetstagare behövde snabbt ändra rutiner samt anpassa sig till nya arbetssätt, vilket kan ha medfört osäkerhet som i sig är en stressor, som i sin tur kan ha påverkat den psykiska arbetsmiljön.

Trots att nya rutiner samt nya arbetssätt kan orsaka stress bland arbetstagarna vilket även framgår i en amerikans studie utförd av Chen m.fl. (2022). Finns det även en möjlighet att de nya rutinerna samt det nya arbetssättet kan ha medfört en positiv utveckling för anställda inom dagligvaruhandeln på lång sikt. Detta är något som kan ha påverkat arbetsmiljön generellt sett till det positiva.

Att resultaten visade att arbetsmiljön under Covid-19 pandemin påverkade arbetstagare inom dagligvaruhandeln kan tänkas ha betydelse för folkhälsan. SCB (2023) skriver att ett yrke med försäljning av dagligvaror var bland de tio vanligaste yrken inom Sverige år 2021. Då statistik visar på att det inom dagligvaruhandeln arbetar en stor andel människor samt att det är flera andra branscher och organisationer som berörs av dagligvaruhandelns arbete, kan det tänkas vara av stor vikt att dess arbete samt arbetsmiljö ständigt utvecklas för att på så sätt kunna främja arbetstagarnas hälsa och därmed folkhälsan.

Folkhälsomyndigheten (2023b) skriver att hälsan i befolkningen bör vara jämlik och god samt att alla ska ha samma möjligheter till detta. Dock visar resultatet i denna studie att arbetsmiljön påverkades olika mellan butiker inom dagligvaruhandeln. Detta kan i sin tur visa på att hälsan inom dagligvaruhandeln under Covid-19 pandemin inte var jämlik och att alla människor inte gavs samma möjlighet till en god hälsa.

8.2 Metoddiskussion

Syftet med denna studie var att undersöka arbetsledares samt skyddsombuds perspektiv på arbetstagarnas arbetsmiljö inom dagligvaruhandeln under Covid-19 pandemin. Bedömdes en kvalitativ ansats vara lämplig eftersom den kvalitativa ansatsen möjliggör att skapa förståelse samt att se nyanser och variationer inom det ämnesområde som undersöks (Bryman, 2018). Den kvalitativa ansatsen kan därmed ses som en styrka i studien då, ansatsen gav möjlighet att få ökad förståelse kring hur såväl sociala, psykiska samt fysiska aspekter påverkades inom dagligvaruhandeln. Vidare gav den kvalitativa ansatsen även möjlighet att se olika nyanser och variationer i tid och plats av hur arbetsmiljön påverkades inom dagligvaruhandeln under åren 2020–2022.

Författarens förförståelse kan bidra till större förståelse av studiens problemområde och resultat, något som kan ses som fördelaktigt (Lundman & Hällgren Graneheim, 2017). Utifrån detta kan författarens förförståelse inom denna studie tänkas ha varit en styrka, då författaren kunnat förstå de resultat som framkom ur arbetsledarnas samt skyddsombudens berättelse med stor förståelse. Författarens förförståelse har dock inte varit central eller varit i fokus vid insamling av data samt analys för dessa.

För att skapa delaktighet som är av vikt för att en studie ska anses vara trovärdig behöver författaren ha gott samspel med deltagarna inom studien (Lundman & Hällgren Graneheim, 2017). Författarens förförståelse kan även inom aspekten av att skapa delaktighet ses som en styrka inom studien då, författaren genom förförståelsen kunnat skapa ett gott samspel med deltagarna och därmed ingett förtroende hos deltagarna. Vilket i sin tur kan ha påverkat deras interaktion under intervjuerna och därmed kvalitén på den insamlade data.

För att besvara denna studies syfte och frågeställningar genomfördes semistrukturerade intervjuer med hjälp av en förplanerad intervjuguide. Bryman (2018) menar att semistrukturerade intervjuer ger författaren utrymme att ställa följdfrågor där behov finns samtidigt som intervjun följer en planerad struktur. Detta är något som en strukturerad intervju inte hade gett möjlighet till, då den strukturerade intervjun består av redan

förbestämda frågor. Valet av semistrukturerade intervjuer som tillvägagångssätt för att insamla data inom denna studie, kan ses som en styrka då författaren hade möjlighet att ställa följdfrågor där det behövdes och därmed insamla nödvändig information för att besvara studiens syfte. Bryman (2018) skriver att en möjlig svaghet med att använda semistrukturerade intervjuer som insamlingsmetod är att det kan ske misstolkningar och att information därmed kan gå miste. Detta är även något som kan tänkas vara en möjlig svaghet med insamlingsmetoden i denna studie. Information kan ha gått förlorad vid de tillfällen under intervjuerna som författaren inte ansåg att det var av vikt att ställa följdfrågor.

Deltagarna i denna studie valdes ut genom ett målinriktat snöbollsurval. Enligt Bryman (2018) kan det målinriktade urvalet möjliggöra att forskaren själv matchar studiens syfte och dess frågeställningar med deltagare som författaren tänker kan besvara dessa. Detta kan ses som en styrka inom studien då urvalet möjliggjorde att arbetsledare samt skyddsombud av båda könen samt i spridda åldrar kunde inkluderas i studien. Ytterligare en fördel med att välja deltagare till studien genom detta urval, var att flera kedjor inom dagligvaruhandeln kunde inkluderas och därmed kunde påverkan inom arbetsmiljön under pandemin för flera kedjor inom dagligvaruhandeln undersökas.

För att en studie ska anses ha god giltighet, behöver dess urval bestå av deltagare som har relevant erfarenhet för att kunna besvara en studies syfte och frågeställningar (Lundman & Hällgren Graneheim, 2017). Något som denna studie kan tänkas ha då författaren endast valt arbetsledare samt skyddsombud som varit verksamma inom sina positioner i branschen under hela Covid-19 pandemin och därmed besvarat studiens frågeställningar utifrån relevant erfarenhet och kunskap.

En styrka med denna studie är att författaren noggrant redovisat samtliga steg i studiens metod, urval, insamling och analys för att visa på transparens, detta för att studien därmed ska uppfattas som trovärdig. Något som Lundman & Hällgren Graneheim (2017) menar är av stor betydelse för att en studie ska uppfattas ha god överförbarhet och därmed hög kvalitet.

En styrka med denna studies analysprocess är att författaren noggrant beskrivit hur analysprocessen gått till. Detta för att skapa tydlighet samt för att studiens analysprocess ska kunna utföras inom andra grupper och forskningar. Lundman och Hällgren Graneheim, (2017) menar att noggranna beskrivningar är av stor betydelse för att kunna bedöma om en studies tillförlighet är god.

Författaren har redovisat variationer och nyanser i studiens resultat. Variationerna samt nyanserna ansågs vara utmärkande och viktiga att redovisa. Detta eftersom arbetsmiljön påverkades olika under olika tidpunkter samt platser under Covid-19 pandemin för dagligvaruhandeln. Lundman och Hällgren Graneheim (2017) menar att det är av vikt att lyfta resultat som varit representativa eller utmärkande för att visa på en studies giltighet.

Den etiska aspekten om att utesluta känsliga frågor och därmed insamling om deltagarnas hälsa har varit ett självklart ställningstagande under studien. Detta var dock en utmaning

under datainsamlingen som skedde genom intervjuer. I de situationer arbetsledarna samt skyddsombuden försökt berätta om hur de själva mådde under pandemin, har författaren medvetet avlett samtalet och påmint om att det var den samlade uppfattningen kring arbetstagarnas upplevelser som var central i denna studie.

Författarens uppfattning har varit att studien varit både givande och intressant att genomföra. Att arbetsmiljön ändrades på många sätt under Covid-19 pandemin samt att förutsättningarna för att ha en god arbetsmiljö skilde sig åt mellan olika arbetsplatser inom dagligvaruhandeln har genererat en känsla av frustration hos författaren. Av denna anledning har det varit av stor betydelse att skriva denna studie, då denna studie kan skapa större förståelse samt ge kunskap kring hur arbetsmiljön påverkades inom branschen under Covid-19 pandemin.

9. Slutsats

Denna studies resultat ger såväl förståelse samt kunskap kring hur arbetsmiljön påverkades inom dagligvaruhandeln under Covid-19 pandemin under åren 2020–2022. Det framkom ur arbetsledarnas samt skyddsombudens svar att det inom flera arbetsplatser under perioden utformades nya rutiner samt arbetssätt. Samt att arbetstagarna på flera håll inom dagligvaruhandeln drabbades av kroppsliga påfrestningar i form av skador och smärta relaterat till deras arbete. Att det förekom nya rutiner samt arbetssätt samt att arbetstagarna upplevde påfrestningar kan visa på att den fysiska arbetsmiljön påverkades negativt. Det framkom även ur arbetsledarnas samt skyddsombudens berättelser att somliga arbetstagare upplevde negativa emotioner. De negativt upplevda emotionerna kan tänkas ha påverkat den psykiska arbetsmiljön negativt. Slutligen framkom det ur arbetsledarnas samt skyddsombudens svar att arbetstagare inom dagligvaruhandeln under Covid-19 pandemin upplevde stöd hos andra arbetstagare samt att samarbetet dem emellan förbättrades och att de upplevde att arbetet var meningsfullt. Detta är något som skulle kunna visa på att den sociala arbetsmiljön påverkades till det positiva.

9.1 Framtida forskning

Att bedriva framtida forskning kring hur arbetsmiljön påverkades för arbetstagare under Covid-19 pandemin kan ha betydelse kring hantering av arbetsmiljö inför framtida pandemier. Av denna anledning kan det vara av vikt att bedriva framtida forskning med kvantitativ ansats som inkluderar arbetstagarnas egna svar kring hur de upplevde arbetsmiljön under Covid-19 pandemin. Att bedriva framtida forskning i ämnet kan dessutom vara av betydelse på samhällsnivå, då en stor del av samhällets invånare arbetar inom dagligvaruhandel och därmed är det många individer som påverkas av arbetsmiljön inom dagligvaruhandeln.

10 REFERENSLISTA

- Aligne, A. C. (2022). Lost Lessons of the 1918 Influenza: The 1920s Working Hypothesis, the Public Health Paradigm, and the Prevention of Deadly Pandemics. *American Journal of Public Health*, 112 (10), 1454-1464. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2022.306976>
- Antonovsky, A. (2005). *Hälsans mysterium*. Natur och Kultur.
- Arbetsmiljölagen (SFS: 1977:1160). Arbetsmiljöverket.
<https://www.av.se/arbetsmiljoarbete-ochinspektioner/publikationer/bocker/arbetsmiljolagen-h8-bok/>
- Arbetsmiljöverket. (2020). Om oss. <https://www.av.se/om-oss/>
- Arbetsmiljöverket. (2022a, 12 maj). *Arbeta med arbetsmiljön*.
<https://www.av.se/arbetsmiljoarbete-och-inspektioner/arbeta-med-arbetsmiljon/>
- Arbetsmiljöverket. (2022b, 23 september). *Sittande, stående eller gående arbete*.
<https://www.av.se/halsa-och-sakerhet/belastningsergonomi/sittande-staende-och-gaende-arbete/>
- Arbetsmiljöverket. (2022c, 20 september). *Skyddsombud och arbetsmiljöombud*.
<https://www.av.se/arbetsmiljoarbete-och-inspektioner/skyddsombud-och-arbetsmiljoombud/>
- Balogh, I., Nordander, C., Bjork, J., & Hansson, G-Å. (2016). The importance of work organization on workload and musculoskeletal health e Grocery store work as a model. *Applied Ergonomics*, 53,143-151.
<http://dx.doi.org/10.1016/j.apergo.2015.09.004>
- Berggren, C. (2016). *Hur mår handeln?* Handels utredningsgrupp.
<https://akassan.handels.se/globalassets/centralt/media/pressrum/rapporter/2016/hur-mar-handeln-korr-20-okt-tryck.pdf>
- Boverket. (2020, 19 april). *Detaljhandel*. <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/planering/detaljplan/planbestammelser/anvandning-av-kvartersmark/detaljhandel/>
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder* (3e uppl.). Liber.
- Calear, A.L., Banfield, M., Batterham, P.J., Morse, A.R., Forbes, O., Carron-Arthur,B.,& Fisk, M.(2017). Silence is deadly: a cluster-randomised controlled trial of a mental health help-seeking intervention for young men. *BMC Public Health*, 17(1). doi: 10.1186/s12889-017-4845-z.

- Chen, B., Wang, L., Li, B., & Li, W. (2022). Work stress, mental health, and employee performance. *Front Psychology*. doi: 10.3389/fpsyg.2022.1006580.
- Cross, Troy, J., Isautier, J., Ziegler, B. L., Morris, S. J., Johnson, B. D., Wheatley, C., & Taylor, B. J. (2021). The Paws Project: The Impact of Social Distancing On Physical Activity During The Covid-19 Pandemic. *Medicine & Science in Sports & Exercise*, 53(8). DOI: 10.1249/01.mss.0000761284.70164.d8
- Dong, L., & Elezaj, B. (2022). *Det är alltid stressigt som undersköterska men under pandemin var det mycket mer stress - En kvalitativ studie om undersköterskors upplevelser av arbetsrelaterad stress inom äldreomsorgen under Covid-19 pandemin*. [Examensarbete, Högskolan i Halmstad]. DIVA. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1676466/FULLTEXT02.pdf>
- Eklund, S., & Idermark, S. (2021). *Att arbeta under en pandemi - så påverkade Covid-19 distriktsköterskans arbetsmiljö En kvalitativ intervjustudie*. [Examensarbete, Linnéuniversitetet]. DIVA <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1609204/FULLTEXT01.pdf>
- Emmesjö, L., Hallgren, J., & Gillsjö, C. (2022). Home health care professionals' experiences of working in integrated teams during the Covid-19 pandemic: a qualitative thematic study. *BMC Prim*, 23 (325). <https://doi.org/10.1186/s12875-022-01934-1>
- Ericson, B. (2019). *Arbetsmiljölagen med kommentarer*, (15 uppl.). Studentlitteratur.
- Etikprövningsmyndigheten. (u.å.). *Forskningsperson*. <https://etikprovningmyndigheten.se/for-forskningsperson/>
- Europeiska kommissionen. (2021, 8 april). *Så påverkas arbetslivet av pandemin under 2021*. https://eures.ec.europa.eu/how-pandemic-might-affect-world-work-2021-2021-04-08_sv
- Feldt, T. (2007). The role of sense of coherence in well-being at work: Analysis of main and moderator effects. *Work & Stress*, (11)2, 134–147. DOI: 10.1080/02678379708256830
- Folkhälsomyndigheten. (2020a, 24 juni). *Covid-19-pandemins tänkbara konsekvenser på folkhälsan*. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publikationer-och-material/publikationsarkiv/c/covid-19-pandemins-tankbara-konsekvenser-pa-folkhalsan/?pub=76637>
- Folkhälsomyndigheten. (2020b). *Nya allmänna råd: Håll avstånd och ta personligt ansvar*. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/nyheter-och-press/nyhetsarkiv/2020/april/nya-allmanna-rad-hall-avstand-och-ta-personligt-ansvar/>

- Folkhälsomyndigheten, (2021, 21 oktober). *Fysisk aktivitet och svenska riktlinjer*.
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/fysisk-aktivitet-och-matvanor/fysisk-aktivitet/>
- Folkhälsomyndigheten. (2022a, 28 oktober). *Vad är folkhälsa, jämlik hälsa och folkhälsoarbete?*. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/om-folkhalsa-och-folkhalsoarbete/tema-folkhalsa/vad-ar-folkhalsa/folkhalsa-och-jamlik-halsa/>
- Folkhälsomyndigheten. (2022b, 2 september). *Vad är psykisk hälsa?*.
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/psykisk-halsa-och-suicidprevention/vad-ar-psykisk-halsa/>
- Folkhälsomyndigheten. (2023a, 12 maj). *När hände vad under Covid-19-pandemin*.
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/smittskydd-beredskap/utbrott/aktuella-utbrott/covid-19/folkhalsomyndighetens-roll-under-arbetet-med-covid-19/nar-hande-vad-under-pandemin/>
- Folkhälsomyndigheten. (2023b, 8 februari). *Nationella folkhälsomål och målområden*.
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/en-god-och-jamlik-halsa-pa-alla-nivaer/tema-folkhalsa/vad-styr-folkhalsopolitiken/nationella-mal-och-malomraden/#arbete>
- Folkhälsomyndigheten. (2023c). *Pandemiberedskap Hur samhällets aktörer kan förbereda sig – ett kunskapsstöd för beredskapsplanering*.
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/d6cbc106f87e45a8acbac31165d881dc/pandemiberedskap-hur-samhallets-aktorer-kan-forbereda-sig.pdf>
- Giorgi, G., Lecca, L.I., Alessio, F., Finstad, G.L., Bondanini, G., Lulli, L.G., Arcangeli, G., & Mucci, N. (2020). Covid-19-Related Mental Health Effects in the Workplace: A Narrative Review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(21). <https://doi.org/10.3390/ijerph17217857>
- Graham, M., Lambert, K.A., Weale, Waele, V., Stuckey, R., & Oakman, J. (2023). Working from home during the Covid-19 pandemic: a longitudinal examination of employees' sense of community and social support and impacts on self-rated health. *BMC Public Health*, 23(11). <https://doi.org/10.1186/s12889-022-14904-0>
- Graneheim, U., & Lundman, B. (2004). Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. *Nurse Education Today*, 24(2), 105–112. doi: 10.1016/j.nedt.2003.10.001
- Holmlund, T. (2022). *Butiksanställdas hälsa under Covid-19-pandemin*. Handels rapporter.
<https://mb.cision.com/Main/168/3427105/1477981.pdf>

- Hori, D., Oi, Y., Ohtaki, Y., Andrea, C. S., Takahashi, T., Shiraki, N., Ikeda, T., Ikeda, Y., Doki, S., Sasahara, S., & Matsuzaki, I. (2019). Association between flourishing mental health and occupational stress among workers of Tsukuba Science City, Japan: a cross-sectional study. *Environmental Health and Preventive Medicine*, 24(64), 1–11. <https://doi.org/10.1186/s12199-019-0823-7>
- Hwang, P., & Nilsson, B. (2019). *Utvecklingspsykologi*. (4e upplaga). Natur kultur akademisk
- Integritetsskyddsmyndigheten. (2021, 15 september). *Känsliga personuppgifter*. <https://www.imy.se/verksamhet/dataskydd/det-har-galler-enligt-gdpr/introduktion-till-gdpr/personuppgifter/kansliga-personuppgifter/>
- Irawanto, D. W., Novianti, K. R., Roz, K. (2021). Work from Home: Measuring Satisfaction between Work–Life Balance and Work Stress during the Covid-19 Pandemic in Indonesia. *Economics*, 96(9), 1-13. <https://doi.org/10.3390/economies9030096>
- Jaskanwal, D. S., Megha, P., Mackram, F.E., Ming, Z. R., Widmer, J., & Lerman, A.(2018). Association Between Work-Related Stress and Coronary Heart Disease: A Review of Prospective Studies Through the Job Strain, Effort-Reward Balance, and Organizational Justice Models. *Journal of the American Heart Association*, 7(9). <https://doi.org/10.1161/JAHA.117.008073>
- Jolly, P., Kong, D.T., & Kim, K. Y. (2020). Social Support at Work: An Integrative Review. *Journal of Organizational Behavior*, 42(2). DOI:10.1002/job.2485
- Jämlig hälsa. (u.å.). *Social hälsa*. <https://jamlikhalsa.se/verkstader/social-halsa/>
- Kilanowski, J.F. (2017). Breadth of the Socio-Ecological Model, *Journal of Agromedicine*, 22(4), 295–297. DOI: 10.1080/1059924X.2017.1358971
- Kermit, G., Davis., & Lida, O.A. (2014). Potential of adjustable height carts in reducing the risk of low back injury in grocery stockers. *Applied Ergonomics*, 46 (2), 285-292. <http://dx.doi.org/10.1016/j.apergo.2013.04.010>
- Kostenius, C., & Lindqvist, A-K. (2006) *Hälsovägledning från ord och tanke till handling*. Studentlitteratur.
- Källström, K., & Malmberg, J. (2021). *Anställningsförhållandet inlednings till den individuella arbetsrätten*. (5e uppl.). Iustus.
- Lee, S.Y. (2006). Expectations of employees toward the workplace and environmental satisfaction. *Emerald Group Publishing limited*, 24(9). 343-353. DOI:10.1108/02632770610677628

- Leodoro, J., & De los Santos, J.A. (2020). Fear of Covid-19, psychological distress, work satisfaction and turnover intention among frontline nurses. *Journal of nursing management*, 29(3), 395-403. <https://doi.org/10.1111/jonm.13168>
- Lieslehto, J., Rantanen, N., Oksanen, L., Oksanen, S.A., Kivimäki, A., Paju, S., Pietiäinen, M., Lahdentausta, L., Pussinen, P., Anttila, V.J., Lehtonen, L., Lallukka, T., Geneid, A., & Sanmark, E. A. (2022). A machine learning approach to predict resilience and sickness absence in the healthcare workforce during the Covid-19 pandemic. *Sci Rep*, 12(1). doi: 10.1038/s41598-022-12107-6.
- Lucas, G., Colson, S., Boyer, L., Gentile, S., & Fond, G. (2022). Work environment and mental health in nurse assistants, nurses and health executives: Results from the AMADEUS study. *Journal of Nursing Management*, 30 (7), 2268–2277. <https://doi-org.bibproxy.kau.se/10.1111/jonm.13599>
- Lundman, B., & Hällgren Graneheim, U. (2017). Kvalitativ innehållsanalys. I B. Höglund Nielsen & M. Granskär (Red.), *Tillämpad kvalitativ forskning inom hälso- och sjukvården*. (3 uppl., s 219–234). Studentlitteratur.
- Länsstyrelsen Stockholm. (2008). *Samhällsviktig verksamhet i Stockholms län*. https://catalog.lansstyrelsen.se/store/39/resource/2008__72
- Mathiassen, S.E., Bolin, M., Olofsdotter, G., & Johansso, E. (2019). Equal health at work? Protocol for an observational study of work organisation, workload and musculoskeletal complaints among women and men in grocery retail. *Bmj Open*. doi:10.1136/bmjopen-2019-032409
- Moulin, F., Jean, F., Melchior, M., Patané, M., Pinucci, I., Sijbrandij, M., Van der Waerden, J., & Galéra, C. (2023). Longitudinal impact of the Covid-19 pandemic on mental health in a general population sample in France: Evidence from the COMET Study. *J Affect Disord*, 1(320), 275-283. Doi: 10.1016/j.jad.2022.09.142
- Mullane, S.L., Toledo, M.J., Rydell, S.A., Feltes, L. H., Voung, B., Ceespo, N.C., Pereira, M. A., & Burman, M. P. (2017). Social ecological correlates of workplace sedentary behavior. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 14(117). <https://doi.org/10.1186/s12966-017-0576-x>
- Müller, L.S., Reiners, S., Becker, J., & Hertel, G. (2023) Long-term effects of Covid-19 on work routines and organizational culture - A case study within higher education's administration. *Journal of Business Research*, 163(2023). Doi: 10.1016/j.jbusres.2023.113927.
- Nationalencyklopedin. (u. å). *Dagligvaror*. <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/dagligvaror>

- Panigrahi, A. (2016). Managing Stress at Workplace. *Journal of Management Research and Analysis*; 3(4), 154-160. DOI: 10.18231/2394-2770.2016.0001
- Pellmer, K., Wramner, H., & Wramner, B. (2017). Grundläggande folkhälsovetenskap. (4 uppl.). Liber.
- Perski, A. (2009). Att motverka kronisk stress och utbrändhet. I K, Orth-Gomér., & A, Perski (Red). *Preventiv medicin i teori och praktik - en metodik för bättre folkhälsa*. (2: a uppl., ss.93-108). Studentlitteratur.
- Peters, E.S., Dennerlein, J.T., Wagner, G.R., & Sorensen, G. (2022). Work and worker health in the post-pandemic world: a public health perspective. *The Lancet Public Health*, 7(2), 188-194. DOI: 10.1016/S2468-2667(21)00259-0
- Pierce, M., Hope, M., Ford, T., Hatch, S., Hotopf, M., John, A., Kontopantelis, E., Webb, R., Wessely, S, McManus, S., & Abel, K. (2020). Mental health before and during the Covid-19 pandemic: a longitudinal probability sample survey of the UK population. *The lancet psychiatry*, 7(10), 883–892. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(20\)30308-4](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(20)30308-4)
- Prevent. (u.å.). *Arbetsmiljö inom handeln*.
<https://www.prevent.se/bransch/handel/>
- Rasmussen, C.D., Højberg, H., Bengtsen, E., & Jørgensen, M.B. (2018). Identifying knowledge gaps between practice and research for implementation components of sustainable interventions to improve the working environment – A rapid review. *Applied Ergonomics*, 67, 178-192. <https://doi.org/10.1016/j.apergo.2017.09.014>.
- Raziq, A., & Maulabakhsh, R. (2015). Impact of Working Environment on Job Satisfaction. *Procedia Economics and Finance*, 23, 717-725. [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(15\)00524-9](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(15)00524-9)
- Somasundram, K.G., Hackney, A., Yung, M., Du, B., Oakman, J., Nowrouzi-Kia, B., & Yazdani, A. (2022). Mental and physical health and well-being of Canadian employees who were working from home during the Covid-19 pandemic. *BMC Public Health*, 22 (1987). <https://doi.org/10.1186/s12889-022-14349-5>
- Svensk dagligvaruhandel. (u.å.a). *Fokusområden*.
<https://www.svenskdagligvaruhandel.se/fokusomraden/>
- Svensk dagligvaruhandel. (u.å.b). *Om dagligvaruhandeln*.
<https://www.svenskdagligvaruhandel.se/om-oss/om-dagligvaruhandeln/>

- Smittskyddslag (SFS 2004:168). Sveriges Riksdag.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/smittskyddslag-2004168_sfs-2004-168/
- Statistiska centralbyrån (SCB). (2021, 6 mars). *Dagligvaruhandeln gick starkt i större tätorter*. <https://www.scb.se/hitta-statistik/redaktionellt/dagligvaruhandeln-gick-starkt-i-storre-tatorter/>
- Statistiska centralbyrån (SCB). (2023, 3 augusti). *30 vanligaste yrkarna*.
<https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/arbetsmarknad/sysselsattning-forvarvsarbete-och-arbetsstider/yrkesregistret-med-yrkesstatistik/pong/tabell-och-diagram/30-vanligaste-yrkena/>
- United Nations Development Programme (UNDP). (u.å.a). *Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt*. <https://www.globalamalen.se/om-globala-malen/mal-8-anstandiga-arbetsvillkor-och-ekonomisk-tillvaxt/>
- United Nations Development Programme (UNDP). (u.å.b). *Om globala målen*.
<https://www.globalamalen.se/om-globala-malen/>
- Valtorta, R.R., Baldissarri, C., & Volpato, C. (2021). Burnout and workplace dehumanization at the supermarket: A field study during the Covid-19 outbreak in Italy. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 32(4), 767–785. DOI: 101002/casp.2588
- Van Wingerden ,J., & Van der Stoep, J. (2018).The motivational potential of meaningful work: Relationships with strengths use, work engagement, and performance. *PLoS One*, 13(6). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0197599>
- Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*.https://www.vr.se/download/18.68c009f71769c7698a41df/1610103120390/Forskningsetiska_principer_VR_2002.pdf
- World health organization (WHO). (2023, 5 mars). *WHO Coronavirus (Covid-19) Dashboard*.
<https://covid19.who.int/>
- Wrangborg, J. (2022). *Skyddsombudsundersökning 2021*. Handelsanställdas förbund.
<https://mb.cision.com/Public/168/3531447/96c614102f66e38e.pdf>
- Währborg, P. (2003). *Stress och den nya ohälsan*. Natur och kultur.

Informationsbrev



Hej!

Mitt namn är Stephanie Cavieres Valencia. Jag är mastersstudent i folkhälsovetenskap vid Karlstads universitet. Jag söker personer som jag kan intervjua till mitt examensarbete. *Syftet med studien är att undersöka hur arbetsmiljön inom dagligvaruhandeln påverkades under Covid-19 pandemin*, bakgrunden till det är att Covid-19 pandemin förändrade människors liv på många sätt, inte minst när det gäller arbetsmiljön och sättet arbetet utförs på inom dagligvaruhandeln

Du får denna förfrågan om att delta i studien, då du antingen är arbetsledare eller skyddsombud i någon butik inom dagligvaruhandeln. Därav vill jag fråga dig om du vill ställa upp som deltagare. Om du önskar att delta i studien, vänligen meddela det, så snart som möjligt till: stepcavi100@student.kau.se.

I detta dokument får du mer information om studien samt vad det innebär att delta.

Ditt deltagande är viktigt

Då kunskapen inom detta område är begränsat hoppas jag att du vill delta för att öka kunskapen inom området. Om du önskar får du dessutom ta del av resultatet genom att få min studie, då den är klar någon gång under juni månad.

Hur går intervjun till?

Intervjun kommer att genomföras under veckorna 9–10 via internetverktyget Zoom och kommer att ta cirka 30–45 minuter. Vi kommer tillsammans fram till vilken tid som passar bäst. Intervjuerna kommer att utföras av ansvarig student som spelar in dem för att sedan kunna transkribera dem.

Vad händer med mina uppgifter?

Genom att delta i detta examensarbete kommer det att samlas in information om dig. Informationen kommer att bevaras tills examensarbetet är godkänt för att sedan raderas. Den rättsliga grunden för behandlingen av dina personuppgifter är informerat samtycke. Du kan när som helst återkalla ditt samtycke utan att ange orsak, vilket dock inte påverkar den behandling av personuppgifter som skett innan återkallandet. Namn eller andra uppgifter som skulle kunna kopplas till dig kommer inte att redovisas i studiens resultat. Vidare kommer resultatet i denna studie att redovisas som samlad information och ingen enskild individ kommer att kunna identifieras.

Karlstads universitet är personuppgiftsansvarig för behandlingen av dina personuppgifter. Personuppgifterna kommer även att behandlas av personuppgiftsbiträden. Enligt EU:s dataskyddsförordning (GDPR) har du rätt att kostnadsfritt få ta del av de uppgifter om dig som hanteras i examensarbetet, och vid behov få eventuella fel rättade. Du kan också begära att uppgifter om dig raderas samt att behandlingen av dina personuppgifter begränsas. Vill du ta del av uppgifterna ska du kontakta någon av de ansvariga för examensarbetet (se nedan). Om du är missnöjd med hur dina personuppgifter behandlas har du rätt att ge in klagomål till Integritetsskyddsmyndigheten, <https://www.imy.se>, som är tillsynsmyndighet. Kontaktuppgifter till dataskyddsombudet på Karlstads universitet är e-post: dpo@kau.se, via telefon (växel): 054 700 10 00. För mer information om hur Karlstads universitet behandlar personuppgifter se <https://www.kau.se/gdpr>.

Deltagandet är frivilligt

Ditt deltagande i examensarbetet är frivilligt och du kan när som helst välja att avbryta deltagandet. Om du väljer att inte delta eller vill avbryta ditt deltagande behöver du inte uppge varför. Om du vill avbryta ditt deltagande ska du kontakta den ansvariga för examensarbetet (se nedan).

Ansvariga för examensarbetet

Vid eventuella frågor angående examensarbetet, vänligen kontakta:

Student

Stephanie Cavieres Valencia
stepcavi100@stud.kau.se

Handledare

Ulla-Britt Eriksson
ulla-britt.eriksson@kau.se

BILAGA 2

Samtyckesblankett



Samtycke till att delta i en intervju i studien ”Arbetsmiljön inom dagligvaruhandeln under Covid-19” som är Stephanie Cavieres Valencia examensarbete. Studien är en del av masterexamen inom folkhälsovetenskap vid Karlstads Universitet.

Jag har fått såväl muntlig som skriftlig information om examensarbetet och har även fått möjlighet att ställa frågor. Jag får vidare behålla den skriftliga informationen.

Jag samtycker till att uppgifter om mig behandlas på det sätt som beskrivs i informationsbrevet.

Underskrift

Namn

BILAGA 3

Intervjuguide

Presentation och information

Detta är en intervju i studien ”Arbetsmiljön inom dagligvaruhandeln under Covid-19” som är mitt (Stephanie Cavieres Valencia) examensarbete. Studien är en del av masterexamen inom folkhälsovetenskap vid Karlstads Universitet.

- Deltagandet är frivilligt och du kan närsomhelst i välja att avbryta ditt deltagande.
- Intervjun kommer att spelas in och sedan transkriberas, är detta okej?
- Svaren från denna intervju kommer endast att användas för denna studies syfte och kommer efter avklarad studie att raderas,

Intervjun är uppdelade i fem delar. Den första delen består av bakgrundsfrågor. De följande delarna rör frågor om den sociala, psykiska samt fysiska arbetsmiljön, som är det tre områden som ingår i arbetsmiljöarbete som helhet. Det femte och sista delen i intervjun rör frågor om arbetsmiljön generellt sett.

Del 1

Bakgrundinformation

- Ålder
- Kön
- Hur länge har du varit arbetsledare/skyddsombud inom dagligvaruhandeln?
- Arbetade du som arbetsledare/skyddsombud inom dagligvaruhandeln under Covid-19 pandemin, år 2020–2022?

Del 2

Social arbetsmiljö

- Ändrades det social samspelet mellan arbetstagarna under Covid-19 pandemin och sådana fall på vilket sätt?
- Ändrades samarbetet mellan arbetstagarna under Covid-19 och i sådana fall hur?
- Fann arbetstagarna stöd hos varandra för att öka villkoren samt förutsättningar för att utföra arbetet på ett bra sätt?
- Ökade Konflikterna under denna period?

Del 3

Psykiska arbetsmiljön

- Ändrades den psykiska arbetsmiljön under Covid-19 pandemin? Och i sådana fall på vilket sätt?
- Upplevdes arbetet som meningsfullt under Covid-19 pandemin för arbetsgruppen?
- Upplevdes arbetet som stressigt under Covid-19 pandemin för arbetsgruppen?

- Upplevde arbetstagarna att de hade inflyttande i hur arbetets upplägg såg ut under denna period? Kan du uppge exempel på dessa?

Del 4

Fysiska arbetsmiljön

- Ändrades arbetsuppgifterna under Covid-19 pandemin på något sätt och i sådana fall hur?
- Hur påverkades det fysiska arbetet av åtgärder för att minska smittspridning? Ex avståndsmarkeringar och annan skidutrustning?

Del 5

Generellt om arbetsmiljö.

- Finns det aspekter gällande arbetsmiljö som borde ha setts över på ett annorlunda sätt, än vad som gjordes under perioden för Covid 19 pandemin? Vilka i sådana fall?
- Vad har påverkats till det bättre gällande arbetsmiljön efter Covid 19 pandemin?
- Vad har påverkats till det sämre gällande arbetsmiljön efter Covid 19 pandemin?

Avslutning

Finns det något som inte tagits upp som du skulle vilja säga?

Tack för din medverkan!